

৩০৩

অক্ষ-অঞ্জলি

আম-উ-কালম মন'ল

আদ্যশ্রাদ্ধ উপলক্ষে : ২৮/১১/৯২ ইং

সম্পাদনা :
শ্রীকনকচন্দ্র ডেকা

৩০৩

অশ্ল-অঞ্জলিৰ সম্পাদকৰ অশ্ল-বান

১৯৯১ চনৰ ৪ ফেব্ৰুৱাৰী তাৰিখে ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ কাণসমনীয়া একমাত্র পুত্ৰ অঞ্জনৰ গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ হাস্পিতালত কিডনী (মূত্ৰ-কোষ) ৰোগত মৃত্যু ঘটে। পুত্ৰশোকৰ অন্তৰ্দাহী জুইকুৰাৰ মাজতে ১৭ ফেব্ৰুৱাৰী তাৰিখে পূৰ্বে নিৰ্ধাৰিত দিনত মাজু জীয়াবী ৰূপাৰ বিয়া হয়। পুত্ৰ শোকৰ নিষ্ঠুৰ আঘাত, পৰিবাৰৰ শাৰীৰিক অসুস্থতা, নিজৰো ৰক্তচাপ ৰোগ প্ৰভৃতি কাৰণত সদা হাস্তমুখৰ মুখনিৰ তলত সমুদ্ৰ গম্ভীৰ হলাহলে ভীষণ কষ্ট দি আছিল। একুৰি পঁচাত্তৰ বছৰ ভাতৃৰ স্নেহেৰে ডোলাই ৰখা বন্ধু-ভাতৃ হিচাপে তেখেতৰ সকলো প্ৰকাৰৰ সুখ-দুখৰ অংশীদাৰ আছিলোঁ। বাবেই তেখেতৰ হৃদয়ত শোকৰ জুইকুৰা উমি উমি জ্বলি থকা নিচেই ওচৰৰপৰা গম পাইছিলোঁ। যোৱা ১৪ ডিচেম্বৰত এলাহবাদৰ ত্ৰিবেণী সঙ্ঘত অঞ্জনৰ অস্থি বিসৰ্জন দিয়াৰ পিছত তেখেতৰ শোকৰ বহিঃ সময়ে সময়ে হৃগুণে জ্বলি উঠা যেন লাগিছিল। জানুৱাৰী মাহৰ প্ৰথম সপ্তাহত গুৱাহাটীত বহা গ্ৰন্থমেলাত অঞ্জনৰ নামত উছৰ্গাত তেখেতৰ গৱেষণা গ্ৰন্থখন প্ৰকাশ হৈ ওলোৱাত আনন্দত এটা কপি কিনি আনি ডক্টৰ মহেশ্বৰ নেওগক গুৰু-দক্ষিণা স্বৰূপে দিয়াৰ আগতে মোক দেখুৱাইছিল। অঞ্জনৰ নামত ছবিসহ উছৰ্গা কৰা কথাটো মোৰ লগত আলোচনা কৰি সিদ্ধান্তলৈ আহিছিল। সাহিত্যিক জীৱনৰ কীৰ্তিস্তম্ভ গৱেষণা গ্ৰন্থখনি অঞ্জনৰ স্মৃতিত উছৰ্গা কৰি পুত্ৰশোকৰ বেদনা কিছু পাতল কৰিব বিচাৰিছিল। ১৬ জানুৱাৰীৰ দিনা বিজয়নগৰৰ ওচৰৰ দখলা গাঁৱত থকা তেখেতৰ জী-জোঁৱাইক ১৭ জানুৱাৰীৰ ৰাতি ভাত খাবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰি আহি ১৭ তাৰিখে আনন্দত যা-যোগাৰ কৰিছিল। মোকো সিদিনা লগে ভাগে খোৱাৰ নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল।

১৭ তাৰিখে উজান বজাৰ হাইস্কুলত জোনাকী সাহিত্য সমাজৰ

দ্বাৰা অনুষ্ঠিত আচাৰ্য-বজনী কান্তদেৱ শৰ্মাদেৱৰ মৃত্যুবাৰ্ষিকী স্মৃতি সভাত শ্ৰদ্ধা তৰ্পণ কৰি চাৰে সাত বজাত ঘৰলৈ আহি জী-জোঁৱাইব অপেক্ষাত অধীৰ হৈ বৈ আছিল। অসহনীয় বিষাদ-বেদনাত স্বামী-স্ত্ৰী ভুগিছিল। নানা প্ৰকাৰে বুজাইছিলোঁ, বুজনি নেমানে। এবাৰ স্কুটাৰ লৈ সেই ৰাতিয়েই জী-জোঁৱাইব ঘৰলৈ যোৱাৰ প্ৰস্তাৱ দিছিল। পিছদিনা পুৱা সেই বিষয়ে চিন্তা কৰা হ'ব বুলি সান্ত্বনা দি নিশাটো শান্তিৰে শুবলৈ অনুৰোধ কৰি ৰাতি এবাৰ বজাত মই নিজ ঘৰলৈ আহিছিলোঁ।

ৰাতি হেনো স্বামী-স্ত্ৰীৰ টোপনি অহা নাছিল। দুই-তিনিবাৰ উঠি কাষৰ বিছনাত থকা বিনিদ্ৰা পত্নী শ্ৰীমতী ইন্দিৰাৰ কপাল, মূৰ, মৰমেৰে পিহি দি ঈশ্বৰৰ নাম লৈ লৈ শুই থাকিবলৈ কৈছিল। পুৱা চাৰে ছয়মান বজাত ডক্টৰ শৰ্মাই বুকুত এটি অসহনীয় বিষ অনুভৱ কৰিছিল। ওচৰৰ ডাক্তৰ এজনক মাতি অনাত তেওঁ হস্পিতাল বা নাৰ্চিং হোমলৈ তৎক্ষণাত নিবলৈ পৰামৰ্শ দিছিল। শেষত সকলো প্ৰচেষ্টা ব্যৰ্থ কৰি কোনো প্ৰকাৰৰ চিকিৎসাৰ সহায় নোপোৱাকৈ গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ হস্পিতালত চাৰে আঠ বজাত ডক্টৰ শৰ্মাৰ পৰলোকপ্ৰাপ্তি ঘটে। লগে লগে কুৰি শতিকাৰ চতুৰ্থ ভাগৰ অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য, সংস্কৃতি জগতৰ অন্যতম শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ, প্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত, গৱেষক, চিৰ হাস্যমুখৰ, বিশাল হৃদয়ৰ, অজাতশত্ৰু, ঘোৰ স্বদেশপ্ৰেমী, দিব্যগুণী পুৰুষজনক নিমিষতে অসম মাতৃয়ে হেৰুৱালে।

আজি ২৮ জানুৱাৰী, তেখেতৰ আত্মশ্ৰাদ্ধৰ দিনত 'অশ্ৰু-অঞ্জলি'ৰে ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অমৰ আত্মাক শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিলোঁ। তেখেতৰ কীৰ্তি-মান-যশ যুগ যুগ ধৰি বৰলুইতৰ আয়ুস লৈ বৈ থাকক।

প্ৰয়াত শৰ্মাৰ শ্ৰদ্ধাৰ আৰু মৰমৰ যিসকল ব্যক্তি 'অশ্ৰু-অঞ্জলি' যাচিলে সিসকলৰ প্ৰতি আমি চিৰ কৃতজ্ঞ থাকিলোঁ। ডক্টৰ শৰ্মাৰ পুত্ৰপ্ৰতিম পূৰ্বদেশ মুদ্ৰণৰ স্বত্বাধিকাৰ শ্ৰীপ্ৰশান্ত কুমাৰ শৰ্মাই শ্ৰদ্ধা সহকাৰে 'অশ্ৰু-অঞ্জলি' মুদ্ৰণ কৰি খুড়াকৰ প্ৰতি যি সমাদৰ দেখুৱালে সি প্ৰতিজন অসমীয়াৰে অনুকৰণীয় হওক।

২৮ জানুৱাৰী

১৯৯২

বিনীত—

শ্ৰীকনকচন্দ্ৰ ডেকা

সম্পাদক

অশ্ৰু-অঞ্জলি

গ'ল ভোগালী বিহুৰ উৰুকাৰ দিনা হেমন্ত অৰ্থাৎ অধ্যাপক ডক্টৰ হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা ছবাবো মোৰ কাষৰলৈ আহিছিল, আৰু ছবাবো চাহ-পানী একো পিয়লা খাই থলু থলু কৰি হাঁহি-মাতি কথা কৈ আনন্দ মনে বিদায় লৈছিল। কিন্তু তেতিয়া আমি কিকৈ জানিম, সেই বিদায়েই হেমন্তৰ চিৰবিদায়, হেমন্তৰ হিয়া-খোলা হাঁহি-কথা সদায়-দিনৰ বাবে নিমাত হৈ পৰিব? ইমান দিনে হেমন্তৰ কোনো শাৰীৰিক ব্যাধিতো দেখা পোৱা নাছিলোঁ! কিন্তু তেওঁৰ ক্ষেত্ৰত অসম্ভৱটোকেই ঘটাই কালে তেওঁক অকালতে মোহাৰি পেলাই থৈ গ'ল। শেষ লগা-লগি হোৱা দিনা কোনোবা দিনা লগ-ভাত খোৱাৰ তেওঁৰ প্ৰস্তাৱটিও কালে ৰহিত কৰি থ'লে! সময়ৰ কামত মানুহৰ হাত নাই কাৰণেই নেকি? আৰু কালে নিজৰ গুপ্ত অভিপ্ৰায় লুকুৱাই লুকুৱাই পুহি থাকিবলৈ ভাল পায় বাবেই নেকি?

হেমন্তক মই এম্. এ. শ্ৰেণীৰ আৰু পি. এইচ. ডি.ৰ ছাত্ৰ-ৰূপে পাইছিলোঁ। তেওঁৰ কি মনোৰম ব্যৱহাৰ-পাতি! আৰু অধ্যয়নত কি আশাভৰীয়া আত্ম-প্ৰয়োগ! যোৱা উৰুকাৰ দিনা তেওঁ মোৰ ঘৰলৈ আহোঁতে তেওঁৰ থিছিছ [Socio-Religious Life of the Assamese Hindus (A Study of the Fasts and Festivals of Kamrup District)] প্ৰথম কপিটো গ্ৰন্থ মেলালৈ অহা দিল্লীৱালা প্ৰকাশকৰপৰা সঁচি হুশ আশী টকা দি (গ্ৰন্থকাৰসকলে মন কৰিব নিজ প্ৰকাশকৰপৰা গ্ৰন্থকাৰে নিজে টকা দি কিনিব—লগীয়া হৈছে!) আনি মোৰ হাতত উপহাৰৰূপে দি সদাচাৰ-সম্পন্ন ড° শৰ্মাই শুক স্বগৰপৰা মুক্ত হোৱা বুলি জ্ঞান কৰিছিল। এইখনি মূল্যবান এখন গৱেষণা-গ্ৰন্থ। আশা কৰিছোঁ, উচ্চ পাণ্ডিত্যৰ নিদৰ্শকৰূপে এই কৃতি পণ্ডিতসকলে সাদৰি ল'ব। উচ্চ হৃদয়-বৃত্তিৰ এই পণ্ডিতজনক মই গৱেষণাৰ সঙ্গীৰূপে পাই আনন্দ লাভ কৰিছিলোঁ। মৰণক নেওচি তেওঁৰ কীৰ্তি জয়ী হওক। হেমন্তৰ হাঁহি-মুখৰ জয় হওক।

২৮ জানুৱাৰী, ১৯৯২

মহেশ্বৰ নেওগ

প্ৰাক্তন সভাপতি

অসম সাহিত্য সভা

স্বৰ্গীয় ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা মোৰ কটন কলেজৰ প্ৰিয় ছাত্ৰ আছিল। ১৯৫২ চনত তেওঁ সন্মানসহ (Hons.) অসমীয়াত বি. এ. পাছ কৰে আৰু এবছৰ শিক্ষকতা কৰি পাছৰ বছৰ এম. এ.ত নাম লগায়। ছাত্ৰ হিচাপে হেমন্তক মই নিষ্ঠাবান ছাত্ৰ হিচাপে পাইছিলোঁ আৰু নিজৰ পঢ়া-শুনাৰ প্ৰতি অতিশয় মনোযোগী আছিল। ক্লাছত যিবোৰ কথা কওঁ সকলোখিনি তেওঁ টুকি লৈছিল। মোৰ এটা অভ্যাস আছে যে মই ক্লাছত যিখিনি কথা কওঁ সেইখিনি ছাত্ৰই টুকিব পৰাকৈ লাহে লাহে কওঁ, কোনোদিনে লিখিত শ্ৰুতলিপি দিয়াৰ অভ্যাস মোৰ নাই। হেমন্তই প্ৰত্যেকটো শব্দ মোৰ মূখৰপৰা টুকি লৈছিল। এই একাগ্ৰতা, নিষ্ঠা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতি প্ৰেম তেওঁৰ পৰবৰ্তী জীৱনতো মই দেখা পাইছিলোঁ। সকলো ক্ষেত্ৰতে তেওঁ উৎসাহী আছিল আৰু সদায় আনন্দময় ৰূপত দেখা পাইছিলোঁ। অসমীয়া সাহিত্যৰ অধ্যাপক হিচাপে তেওঁ নিষ্ঠাশীল আছিল। ক্লাছত পালমৰা বিধৰ অধ্যাপক তেওঁ নাছিল আৰু সেই উদ্দেশ্যে ঘৰত তেওঁ নিয়মিতভাৱে পঢ়া-শুনা কৰিছিল। অসমীয়া সাহিত্যলৈ তেওঁৰ অৱদান অনস্বীকাৰ্য। তেওঁ সকলো দিশতে কিছু নহয় কিছু অৱদান দি গৈছে— শিশু সাহিত্য, উপন্যাস, গল্প, সমালোচনা, ভ্ৰমণ সাহিত্য, লোকসংস্কৃতি ইত্যাদি।

এইটো নহয় যে হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা অনন্ত সাধাৰণ, প্ৰতিভাশীল সাহিত্যিক আছিল। তেওঁৰ পৰিশ্ৰম, একাগ্ৰতা, নিষ্ঠা আৰু সাহিত্যৰ প্ৰতি প্ৰেম এই সকলোৱে তেওঁক এজন অসমৰ উল্লেখযোগ্য সাহিত্যিক ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। তেওঁ গল্পৰ ক্ষেত্ৰত কোনো নতুন ধাৰা প্ৰবৰ্তন কৰি যোৱা নাই অথবা সমালোচনাৰ ক্ষেত্ৰতো যে কিবা নতুন দিশ প্ৰবৰ্তন কৰি থৈ গৈছে সেইটো নহয়, কিন্তু যিখিনি লিখি থৈ গৈছে তাৰ মাজেদি স্বৰ্গীয় শৰ্মাৰ সাহিত্যৰ প্ৰতি প্ৰেম, অসমীয়া জাতিৰ প্ৰতি প্ৰেম, নিষ্ঠাশীল মনোভাব, একাগ্ৰতা প্ৰকাশ পাইছে আৰু সেইকাৰণে অসমীয়া সাহিত্যপ্ৰেমী বাইজে স্বৰ্গীয় শৰ্মাক আৰু তেওঁৰ গ্ৰন্থৰাজিক সদায় মনত ৰাখিব।

শৰ্মাৰ আত্মশ্রদ্ধ উপলক্ষে ভগৱানৰ ওচৰত মই প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ যাতে তেওঁৰ আত্মাই চিৰশান্তি আৰু সদগতি লাভ কৰে। আশা কৰোঁ অসমীয়া বাইজে শৰ্মাৰ সদগতিৰ অৰ্থে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাব।

২১/১২/২২

শ্ৰীসত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা
প্ৰাক্তন সভাপতি
অসম সাহিত্য সভা

এজন পাণ্ডতলোকৰ বিয়োগত

হঠাতে অধ্যাপক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা স্বৰ্গীয় হোৱা বাতৰিটো পাই অতি মৰ্মান্তিকভাৱে ছঃখিত হৈছোঁ। তেওঁ এজন কৃতী অধ্যাপক হোৱাৰ উপৰিও এজন বিশিষ্ট পাণ্ডতলোক আছিল। অসমীয়া সাহিত্যলৈ নানা বিষয়ে উচ্চ-থাপৰ কেইবাখনো গ্ৰন্থ ৰচনা কৰি তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাললৈ বিশেষ ধৰণৰ আগবঢ়াই থৈ গ'ল। এনেকুৱা এটা সম্ভাৱ্যপূৰ্ণ জীৱনৰ অকাল মৃত্যুৱে সকলোৰে মনত দুখ আৰু অশান্তিৰ সৃষ্টি কৰাটো অতি স্বাভাৱিক। ময়ো তেওঁক মাজে সময়ে লগ পাই আছিলোঁ আৰু তেওঁৰ লগত কথা-বতৰা হৈ তেওঁৰ পাণ্ডিত্য সম্বন্ধে মই এটা স্পষ্ট ধাৰণা কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিলোঁ আৰু নিজেও উপকৃত হৈছিলোঁ। তেওঁৰ মৃত্যুত তেওঁৰ পৰিয়ালৰ মহৎ ক্ষতিৰ লগতে সকলো গুণী-জ্ঞানী, বিশেষকৈ সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰত এটি অপূৰণীয় অভাৱৰ সৃষ্টি হ'ল। কিন্তু নিষ্ঠুৰ নিয়তিৰ ওপৰত আমাৰ কাৰো হাত নাই। মৃত্যু সদায় বেদনাদায়ক, কিন্তু অকাল মৃত্যু তাতোকৈ বেদনাদায়ক। ভগৱানে বিসৰলক মৰমৰ চকুৰে চাই তেওঁলোকক ভগৱানে অকালতে তেওঁৰ ওচৰলৈ লৈ যায়। তেওঁৰ ইচ্ছাতে এনেকুৱা এটা ক্ষতি হ'ল। তাৰকাৰে তেওঁৰ গুণগ্ৰাহী সহকৰ্মীসকল, ছাত্ৰসকল আৰু সমাজৰ বুদ্ধিজীৱীসকলৰ লগত ময়ো মোৰ আন্তৰিক সমবেদনা জ্ঞাপন কৰিছোঁ লগতে তেওঁৰ আত্মাৰ চিৰশান্তিৰ কাৰণে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছোঁ।

১৯/১২/২২

শ্ৰীচিদানন্দ দাস
ভূতপূৰ্ব বেজিষ্টাৰ
গুৱাহাটী, বিশ্ববিদ্যালয়

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মালৈ বেদনা-সিক্ত অৰ্থ্য

শ্ৰীমান কনক (ডেকা)ৰ লগতে অথচ মোৰ ছাত্ৰ নোহোৱা আপোনজনতকৈও আপোন সহোদৰ-পুত্ৰ তুল্য ৩নন্দ (তালুকদাৰ) আৰু সত্ত্ব প্ৰয়াত হেমন্ত। মই তেনেকৈয়ে সন্মোদন কৰিছিলোঁ। লগবীয়া আছিল সাহিত্য সভাৰ অধিবেশন, ভাৰতীয় প্ৰাচ্য সন্মিলন, আৰু অন্ত্যন্ত অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানৰ লগতে বুৰঞ্জী-পুৰাতত্ত্ব বিভাগ আৰু কামৰূপ অনুসন্ধান সমিতিৰ কক্ষত। শিশু-সুন্দৰ, সবল উদাৰ মনৰ হেমন্ত আছিল সকলো দিশতে আগবঢ়ুৱা, আশ্ব-প্ৰতিষ্ঠান, মানুহজনৰ কথাহে কৈছোঁ, সাহিত্য-সংস্কৃতিলৈ অৰিহণা যোগোৱা সন্মুখে নহয়।

হেমন্তই ডক্টৰেট ডিগ্ৰী লাভৰ কাৰণে কৰা গবেষণাৰ সন্দৰ্ভত মোৰ সান্নিধ্যলৈ আহে। মৰমতে ময়ো বথাসাধো উপদেশ, সহায় কৰাৰ উপৰিও লেখাৰ প্ৰত্যেক শাৰী চাই-চিতি দিছিলোঁ। তেওঁ ডিগ্ৰী পোৱাত অত্যন্ত আনন্দিত হৈছিলোঁ।

সিদিনা মাত্ৰ কটন মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ জিৰণি কক্ষত মই সূৰ্য্যাম ৪০ বছৰীয়া মান বয়স যেন লগা হাঁহিমুখীয়া শৰীৰত উত্তমযুক্ত হেমন্তক গবেষণা কৰা কিতাপখন প্ৰকাশ কৰা সন্মুখে। তেওঁ কৈছিল “ছপাব দিলোঁ।” মই কৈছিলোঁ—“ভুল কৰিল। ক্ৰটি বৈ যাব পাৰে।”

গবেষণা কৰাৰ আগে-পিছে, মই জানো বুলি ভাবি, হেমন্তই হাতখন দেখুৱাইছিল। কি কৈছিলোঁ সবিশেষ নাজানো। ভাগ্য-হুৰ্ভাগ্য সংমিশ্ৰণৰ লগতে আয়ুস বেখাৰ অৱস্থিতি ভাল দেখা নাছিলোঁ। সেয়ে হ’ল। মহাকালে যুৱ অৱস্থা পাব হোৱাৰ লগে লগেই সিপাৰ কৰিলে, আমাৰ ভাল পোৱাৰ প্ৰতি, অসমীয়াৰ প্ৰতি কৰিবলগীয়া কামৰ আগভাগ লোৱাত সিদ্ধহস্ত হেমন্তলৈ আওকণ কৰি। দেশান্তত ফুল যচাৰ অৰ্থ নাই। আমাৰ কেৱল প্ৰাৰ্থনা, বিদেহী আত্মাই যেন চিৰশান্তি লভি এৰি থৈ যোৱা পৰিয়ালবৰ্গলৈ শুভেচ্ছা প্ৰেৰণ কৰি থাকে।

ড° প্ৰতাপ চন্দ্ৰ চৌধুৰী
বিহাবাৰী, গুৱাহাটী

শোকত ত্ৰিয়মান হ’লোঁ

কটন কলেজত পঢ়া সময়ৰপৰাই শ্ৰীমান হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাক মই জানিছিলোঁ। তেওঁৰ বিনম্ৰ ব্যৱহাৰ, পাণ্ডিত্য, সাহিত্যকৃতী, সহজ-সবল চাৰিত্ৰিক সৌন্দৰ্যই মোক সদায় মুগ্ধ কৰিছিল।

যোৱা ১৭ জানুৱাৰী তাৰিখে আবেলি উজান বজাৰৰ মাণিক চন্দ্ৰ হাইস্কুলত প্ৰয়াত অধ্যাপক বজ্জনী কান্ত শৰ্মাদেৱৰ, ছোনাকী সাহিত্য সমাজে পতা প্ৰথম মৃত্যু বাৰ্ষিকী সভাত আমাৰ লগতে তেওঁৰ স্মৃতি-তৰ্পণ কৰিছিল। ১৮ জানুৱাৰীৰ দিনা দহমান বজাত ৬শৰ্মাৰ সোদৰ প্ৰতমি অধ্যাপক শ্ৰীমান কনক চন্দ্ৰ ডেকাই কোন যোগে দিয়া তেওঁৰ মৃত্যু বাতৰিটো পাই শোকত ত্ৰিয়মান হ’লোঁ; কিছু সময়ৰ কাৰণে মই যেন নিজৰ কাণকে বিশ্বাস কৰিব পৰা নাছিলোঁ।

অসমীয়া সাহিত্য চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ প্ৰভূত অৱদান দি গৈছে। কালে তেওঁক হৰি নিনিয়াহ’লে এদিন তেওঁক অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিৰ আসনত দেখিবলৈ পালোঁহেঁতেন।

স্বৰ্গীয় শৰ্মাৰ আত্মাৰ চিৰশান্তি কামনা কৰাৰ লগতে তেওঁৰ পৰিয়ালবৰ্গলৈ সমবেদনা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

শ্ৰীদণ্ডেশ্বৰ গগৈ

২০২১/২২

গুৱাহাটী

এটুপি চকুলো

পৰহি উনৈশ জানুৱাৰী শনিবাৰ। ছপৰীয়া প্ৰায় বাৰমান বজাত হঠাৎ খবৰ পালোঁ—ড° হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা আৰু ইহ জগতত নাই। হৃদৰোগত আক্ৰান্ত হৈ শৰ্মাই ৰাতিপুৱা গুৱাহাটী মেডিকেল কলেজ হাস্পাতালত প্ৰাণ ত্যাগ কৰিলে। মানুহ জন্মিলেই মৰে—তাত আচৰিত হ'বলগীয়া একো নাই। কিন্তু আচম্বিতে ঘটা এনে অকাল মৰণৰ বাৰ্তা অতিশয় নিকৰণ, অতিশয় মৰ্মস্তুৰ। ভাবিলেই শোকে বুকুত খুন্দা মাৰি ধৰে। বিশ্বাস কৰিবলৈকে টান হৈ পৰে।

অধ্যাপক শৰ্মা আছিল মোৰ এজন ভাতৃ-তুল্য বিশিষ্ট বন্ধু। এজন বহুশুনী পুৰুষ। স্বভাৱতে সদা হাস্যময়, উদ্যোগী আৰু প্ৰেৰণাৰ অকুৰন্ত উৎস। সমালোচনা সাহিত্য, ভ্ৰমণ কাহিনী, জীৱনী সাহিত্য, গল্প আদি বিবিধ বিষয়ৰ পৃথিব বচনাবে তেওঁ অসমীয়া সাহিত্যলৈ বিপুল অৰিহণা যোগাইছিল। সোঁ সিদিনা মাত্ৰ তেওঁৰ স্বনামধন্য পিতৃ, নলবাৰী গৰ্ভন হাইস্কুলৰ এগৰাকী প্ৰতিষ্ঠাতা শিক্ষক, নাট্যকাৰ ধনেশ্বৰ শৰ্মাদেৱৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ গুৱাহাটীৰ জোনাকী সমাজে উলহ-মালহেৰে উদ্‌ঘাপন কৰিছিল আৰু সেই আপাহতে তেওঁ তেওঁৰ পিতৃ-বিবচিত 'কুণ্ডিল-কুঁৱৰী' হাতে-লেখা নাটকখন প্ৰকাশ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল। ই আছিল পিতৃৰ প্ৰতি পুত্ৰৰ এটা পৱিত্ৰ কৰ্তব্য। ইফালে আকৌ তেওঁৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ অজ্ঞানৰ বিয়োগ ঘটিবৰ এবছৰো পূৰ নোহয়। এনেবোৰ এল-এটা বিপৰ্যয়ৰ মাজতো শৰ্মাই ধৈৰ্য ধৰি একনিষ্ঠভাৱে সমাজৰ জনহিতকৰ কামত আত্মনিয়োগ কৰি আছিল। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল বিয়োগ সমগ্ৰ অসমৰ কাৰণে এটা অপূৰণীয় ক্ষতি। অসম সাহিত্য সভাৰো তেওঁ আছিল এটা লাইখুঁটা। তেওঁৰ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক—এয়ে প্ৰাৰ্থনা।

শ্ৰীমতুল চন্দ্ৰ বৰুৱা

প্ৰাক্তন সভাপতি

অসম সাহিত্য সভা

২০।১।২২

ভাতৃ চকুলো চকুলো

ইমান সোনকালে ডঃ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা আমাৰ মাজৰপৰা আঁতৰি যোৱাত আমাৰ বেদনাৰ ভৰ বহুত বাঢ়িল। ডঃ শৰ্মাক যিমানে ওচৰৰপৰা লক্ষ্য কৰিছিলোঁ, সিমানে তেওঁৰ গুণৰ পৰিধি বহল হৈ যোৱা দেখিছিলোঁ। তেওঁ সাহিত্যৰ সাধনাত যিদৰে একাগ্ৰতা দেখুৱাইছিল, সেইদৰে জীৱনৰ সংঘাতৰ ক্ষেত্ৰতো হাৰ নমনা দৃঢ়তা দেখুৱাইছিল। নিজৰ ল'ৰাৰ অসুখৰ সময়ত ডঃ শৰ্মাই যি মানসিক দৃঢ়তা দেখুৱাই সাহসেৰে সমস্যাৰ সম্মুখীন হৈছিল, সেই দৃঢ়তাই হাঁহিমুখীয়া, মূহুৰাখী মানুহজনৰ জীৱনৰ সুকীয়া দিশ এটা উদঙাই দিছিল।

আজি আমি আমাৰ মৰমৰ শৰ্মাৰ স্মৃতিত তপত চকুলোৰে শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিছোঁ আৰু লগতে পৰিয়াললৈ সমবেদনা জনাইছোঁ। ডঃ শৰ্মাই যিদৰে জ্ঞান দান কৰি উঠি অহা চামক পোহৰৰ বাট দেখুৱাই দিছিল, সেইদৰে তেওঁৰ স্মৃতিয়ে প্ৰতিফলিত কৰা দৃঢ়তাই শত-সহস্ৰ লোকক ভৱিষ্যতলৈকে উদগনি দি থাকক—এয়ে প্ৰাৰ্থনা।

কীৰ্তিনাথ হাজৰিকা

প্ৰাক্তন সভাপতি

অসম সাহিত্য সভা

১৯।১।২২

হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ মৃত্যুত

এই ভঃসহ মৰ্মদাহী বাৰ্তা বিষপি পৰাৰ লগে লগে, অসমৰ কলাকৃষ্টি আৰু শিল্প-সাহিত্যৰ নাতি বৃহৎ পৃথিৱীখন, ক্ষণিকৰ বাবে স্তব্ধ হৈ ব'ব। হঠাৎ যেন প্ৰচণ্ড বজ্ৰপাত এটা হৈ গ'ল। অধ্যাপক, গবেষক, সাহিত্যিক, সমালোচক, নানা সংস্কৃতি অনুষ্ঠানৰ কৰ্মধাৰ প্ৰতিষ্ঠাপক হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাই আজি ১৮ জানুৱাৰীৰ বাতিপুৰা আমাৰ মাজৰপৰা অন্তৰ্ধান হৈ স্বৰ্গধামলৈ গতি কৰিলে। শৰ্মাৰ মৃত্যু এনে অভাৱনীয় আৰু আকস্মিক যে তেওঁৰ পৰিয়াল, তেওঁৰ অগণন শ্ৰদ্ধা, তেওঁৰ সহকৰ্মী বন্ধু আটায়ে স্তব্ধ হৈ পৰিল; অন্তৰৰ তীব্ৰ বেদনাই অশ্রু বোধ কৰি পেলালে। কি নিৰ্মম শোকাবহ ঘটনা, কি অবৰ্ণনীয় হাহাকাৰ।

ব্যক্তিগতভাৱে, কি মোৰ বেদনা! সহোদৰ ভাইৰ দৰে মোৰ ভাই হেমন্ত। নিজৰ সন্তাপ নিজৰ হৃদয়ত লুকাই ৰাখি, সহস্ৰ মানুহৰ মাজত আশা আৰু আনন্দৰ বাণী ওলোৱা ভাই হেমন্ত, কৰ্তব্যনিষ্ঠ কৰ্মপ্ৰাণ হেমন্ত। পৃথিৱীৰ বন্ধন ত্যাগ কৰি, সেই হেমন্তই সেই একেখন হাঁহিমুখ লৈ স্বৰ্গলাভ কৰিলে।

.....বিনাশেন মৃত্যু তীৰ্ত্বা পশুত্যাগত মনুতে

এই আমাৰ কাতৰ প্ৰাৰ্থনা, তুমি যেন মৃত্যুক অতিক্ৰমি অমৃতত্ব লাভ কৰা।

১৮/১/২২

উমাকান্ত শৰ্মা
প্ৰাক্তন শিক্ষাধিকাৰ

প্ৰীতিৰ চকুলো

প্ৰীতি আৰু শ্ৰদ্ধাজন বন্ধু অধ্যাপক হেমন্ত শৰ্মা হঠাৎ গুচি গ'ল! ৰাজনীতিত জড়িত নোহোৱাকৈ কেনেকৈ দেশক, ওপজা ঠাই অসমক আৰু অসমীয়া ভাষাটোক ভাল পাব পাৰি তাৰ এটা জলন্ত উদাহৰণ আছিল হেমন্ত শৰ্মা। ছাত্ৰসকলৰ প্ৰতি তেওঁৰ উদাৰ মানৱীয় ব্যৱহাৰ তেওঁৰ ছাত্ৰসকলৰ লগতে আমাৰ দৰে সতীৰ্থসকলৰো চিৰকাল মনত থাকিব।

লোকসংস্কৃতিৰ গবেষণাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ অৰিহণা পাহৰিব নোৱাৰি। কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগৰপৰা তেওঁৰ যত্নতে প্ৰকাশ হৈছিল 'অসম গোবৰ', যিখন এতিয়া অসম চৰ্যাৰ হাত পুথিৰ দৰে হৈছে! তেওঁ কৰি থৈ যোৱা কাম বহুত, কিন্তু কৰিব পৰা কাম বহুতো বৈ গ'ল সময়ৰ নিষ্ঠুৰ আঁচোৰত! জীৱনে তেওঁক বহুতো যত্ন দিছিল, কিন্তু তেওঁৰ পবিত্ৰ হাঁহিৰে সেই সকলো-বোৰ জয় কৰি আছিল। আৰু সেইবাবেই, এতিয়া আমি চকুলো টুকিছোঁ।

নৱকান্ত বৰুৱা

নদী সৰু হৈ কিয় যায় ?

.....নদী সৰু হৈ কিয় যায়

কি অভিপাত হাঁয়

নিৰ্ভৰ দেৱতাৰ বিচাৰ নাই

বিচাৰ নাই.....

প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্য্যৰে ভৰা এখন নৈ চিন্তবস্তু মৰণ ঘাতিৰ বুকুত হঠাৎ স্তব্ধ হ'ল।
আকস্মিকভাৱে কঁক হ'ল তাৰ গতি।

প্ৰতিদিনৰ পৰিয়ালৰ দায়িত্ব, শিক্ষকতাৰ দায়িত্ব, অজস্ৰ সামাজিক দায়িত্ব,
সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ দায়িত্ব লৈও ভৱিষ্যতৰ সুস্থ পৰিকল্পনাৰে টনমলাই থকা,
প্ৰাণোচ্ছল, চিৰসজীৱ, চিৰ হাস্যময়, অজাতশত্ৰু হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ উচ্চমুখী
গতি হঠাৎ কঁক হ'ল চিৰদিনলৈ। কি মৰ্মাস্তিক, কি কৰুণ এই অকাল
পৰিণতি! ক'ত থও এই শোক! কাক কেনেকৈ দিওঁ সান্ত্বনা! ক'ত বিচাৰি
পাওঁ তেওঁৰ সমকক্ষ!

কলেজ, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাদানৰ কিবা সমস্যা হ'লেই তাৰ আউল গুচাবলৈ
কাষত চিৰদিন হেমন্ত শৰ্মা; সাহিত্য একাডেমীৰ উপদেষ্টা বৰ্ডৰ সদস্যৰূপে
পৰামৰ্শ দানত সদায় সক্রিয় হেমন্ত শৰ্মা; লোকসংস্কৃতি বা সাহিত্যৰ গবেষণা-
মূলক আলোচনাত ভৱিষ্যতৰ আঁচনি আৰু বৰ্তমানৰ ব্যাখ্যাৰ কাৰণে সদাপ্ৰস্তুত
হেমন্ত শৰ্মা; অসম সাহিত্য সভাৰ সকলো সমস্যাৰ আঁতৰ কৰিবলৈ প্ৰাণপণ
চেষ্টাৰ প্ৰতীক স্বৰূপ হেমন্ত শৰ্মাই আৰু কিমান উচ্চ পৰ্যায়ৰ কাম কৰাৰ সম্ভাৱনা
আছিল! এই ক্ষতি সৰ্বতোভাবে একেবাৰে অপূৰণীয় ক্ষতি। মৰ্মাস্তিক এই
শোকত তেওঁৰ আত্মাৰ সদগতিৰ অৰ্থে প্ৰাৰ্থনা জনাই কৈছোঁ—নতুন পুৰুষ
কৰ্মযোগী শৰ্মাৰ প্ৰেৰণাৰে উদ্ধীত হওক।

ড° নিৰ্ঘলপ্ৰভা বৰদলৈ

অসম সাহিত্য সভাৰ সভানেত্ৰী,

জৱাহৰলাল নেহেৰু অধ্যাপিকা,

ৰাষ্ট্ৰীয় অধ্যাপিকা।

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ সৌৰবণিত একেশ্বৰ

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা আক নাই। এই অপ্রত্যাশিত, অকাল মৃত্যুৰ বাবে
আমি সাজু নাছিলোঁ। তথাপি মৃত্যু আহিল আৰু বৰ নিৰ্ভৰভাৱে তাৰ কাম
সমাধা কৰি গুচি গ'ল। জীৱনক মৃত্যুৰে বোধহয় এনেকৈয়ে সিঞাৰে, আৰু
এই বাবেই, নিকপায় হৈ, বহুতেই জীৱনটো মিছা আৰু অৰ্থহীন বুলি ভাবি
বিষয় হৈ পৰে। কিন্তু, মৃত্যুৰ হাতত জীৱনৰ এই দশা হয় বুলিয়েই বিমৰ্ষ
হোৱাটো উচিত নহয়, কিয়নো মানুহ মৰিও অমৰ। কামৰ মাজেদি মানুহে যি
কীৰ্তিশালা গঢ়ে, সিয়েই জীৱনক এটা অৰ্থ দিয়ে আৰু তাৰ ভিতৰ সোমালেই
আমি তেওঁৰ আত্মাৰ সন্ধান পাওঁ। তাতেই আমাৰ সান্ত্বনা। পাৰিবাৰিক
ক্ষেত্ৰত এজন মানুহৰ শাৰীৰিক অন্তৰ্ধান অৱশ্যে অসহনীয় আৰু বহু ক্ষেত্ৰত হৃদয়
বিদাৰক; তথাপি, সেই বেদনাৰপৰা সময়েই মানুহক নিষ্কৃতি দিয়ে। কাৰণ,
মানুহ চিৰকাল শোকানলত দগ্ধ হৈ থাকিব নোৱাৰে; বাস্তৱ সমস্যাৰ শিংবোৰে
মানুহক আকৌ সক্রিয় কৰি তোলে।

হেমন্ত কুমাৰে অসমীয়া সাহিত্যলৈ যিখিনি অৱদান দি গৈছে, তাৰ মূল্যায়ণ
এদিন হ'ব। চুটি গল্প, উপন্যাস, জীৱনী, ভ্ৰমণ কাহিনী, লোক-বান, সাহিত্যৰ
বুজী আদি বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত তেওঁ যিখিনি দি থৈ গৈছে, সেইখিনিৰ লেখ ল'লে
তেওঁৰ শ্ৰমৰ প্ৰতি আমি শ্ৰদ্ধা জনাবই লাগিব। জীয়াই থকা হ'লে পৰিণত
বয়সত আৰু অধিক পৰিপক্ব ৰচনা হয়তো আমি পালোঁহেঁতেন,—এই সম্ভাৱনা-
খিনিৰ মূল্যও স্মৰণীয়।

তেওঁৰ মৃত্যুত অপূৰণীয় ক্ষতি হ'ল; তাৰ বাবে আমি চকুলো টুকিবলগীয়া
হৈছে, কিন্তু কেৱল অশ্ৰুপাতেই যথেষ্ট নহয়, তেওঁক শ্ৰদ্ধা জনাবলৈ হ'লে তেওঁৰ
সৃষ্টিসমূহ আমি আদৰি ল'ব লাগিব, আৰু যি অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ বাবে
তেওঁ কাম কৰি গ'ল, তাৰ শ্ৰীবৃদ্ধিত সহায় কৰি সৃষ্টিৰ তপস্যা অবিৰতভাৱে চলাই
যোৱাত ব্ৰতী হ'ব লাগিব। তেতিয়াহে তেওঁৰ প্ৰতি প্ৰকৃত সন্মান জনোৱা হ'ব।

নলিনীধৰ শুট্টাচাৰ্য

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

জাতন্ত্ৰ হি হুবো মৃত্যুঃ—গীতাৰ এই শাখত বাণীকো আওকাণ কৰিবৰ মন যায় ড° হেমন্তকুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল মৃত্যুত। সম্পূৰ্ণ অবিখ্যাস্ত ই যেন এক নিৰ্মম ঘটনা। আত্মীয়-স্বজন, বন্ধু-বান্ধৱৰ বাহিৰেও খন্তেকলৈ লগ পোৱা মানুহ এজনেও এই অমায়িক, মিষ্টভাৱী, সবল-প্ৰকৃতিৰ লোকজনৰ মৃত্যুত দুখ নকৰি নোৱাৰে। বিভিন্ন শিক্ষানুষ্ঠানৰ বিভিন্ন পৰ্যায়ত শিক্ষা-দান কৰি, শেহত কটন কলেজৰ অধ্যাপকৰূপে সেৱা আগবঢ়াই এজন কৃতী, সহৃদয় শিক্ষকে বিদ্যার্থী সম্প্ৰদায়ৰপৰা পাব লগা গভীৰ শ্ৰদ্ধা শৰ্মাই লাভ কৰিছিল।

সমালোচনামূলক প্ৰবন্ধ, সংস্কৃতিমূলক প্ৰবন্ধ, ছুটি গল্প আদি বিষয়ত লিখা বিভিন্ন ক্ষেত্ৰৰ গভীৰ গ্ৰন্থেৰে অসমীয়া সাহিত্যলৈ মূল্যবান অৰিহণা তেওঁ আগবঢ়াই গৈছে; প্ৰাচ্য সন্মিলন আদি সৰ্বভাৰতীয় সাহিত্যিক-সাংস্কৃতিক সন্মিলনত পাঠ কৰা তেওঁৰ পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ প্ৰবন্ধসমূহে বিদগ্ধ সমাজৰ সমাদৰ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। লোক-সংস্কৃতিৰ বহুল ক্ষেত্ৰত প্ৰৱেশ কৰি গৱেষণা গ্ৰন্থ, প্ৰবন্ধ আদি লিখি জনজীৱনৰ লগত তেওঁৰ নিবিড় পৰিচয়ৰ স্বাক্ষৰ তেওঁ ৰাখি গৈছে।

অসম সাহিত্য সভাৰ একালত প্ৰধান সম্পাদক, পিছলৈ উপ-সভাপতি নিৰ্বাচিত হৈ সভাৰ আনুষ্ঠানিক আৰু সাংগঠনিক কাম-কাজ নিয়াৰিকৈ চলোৱাৰ উপৰিও শৰ্মাই গুৱাহাটী সৰিতা সভা, কামৰূপ সাহিত্য পৰিষদ, জোনাকী সাহিত্য সমাজ আদিৰ লগত ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত থাকি, নিজে সাহিত্য ৰচনা কৰাৰ লগতে আনকো সাহিত্যকৰ্মৰ বাবে অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছিল; নানা ধৰণৰ সাহিত্যিক-সাংস্কৃতিক উৎসৱসমূহৰ শুৰি ধৰি সেইসমূহ সাফল্যমণ্ডিত কৰি তুলিছিল শৰ্মাই।

হেমন্ত শৰ্মাৰ মৃত্যুত অকল কটন কলেজেই নহয়, সমগ্ৰ অসমৰে সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ সহজে পুৰাব নোৱৰা এক ক্ষতি সাধন হ'ল।

হেমন্ত শৰ্মাৰ বিদেহ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক—এয়ে আমাৰ আন্তৰিক কামনা।

২১।১।২২

শ্ৰীনৰেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা

ওঠৰ জাহুৰাৰীৰ দিনটো এটা বৰ বেয়া দিন বুলিয়ে মোৰ মনত বৈ যাব। সিদিনা ৰাতিপুৱা ন মান বজাত এটা নুগুনবলগীয়া খবৰ শুনিবলৈ পালোঁ। ডাক্তৰ প্ৰমোদ ভট্টই ফোনত ক'লে চাব, এটা বৰ বেয়া খবৰ আছে.....ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা আৰু নাই। মই সুধিলোঁ “কোন শৰ্মা?” হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ মৃত্যু বাতৰি কঢ়িয়াই অনা ফোনটো সিদিনা নোৰ হাতৰপৰা সবকি পৰিছিল।

হেমন্ত শৰ্মাৰ “মেছিভ্ হাৰ্ট এটাক্”! ডাক্তৰ-কবিৰাজে ভৰি থকা গুৱাহাটীত হেমন্তৰ নিচিনা মানুহ এজনৰ ‘হাৰ্ট এটাক্’টো হঠাৎ ‘মেছিভ্ হ’বলৈ পালে কেনেকৈ? এই প্ৰশ্নটোকে তেওঁৰ গুণমুগ্ধ, সাহিত্যসেৱী এজনক মই কৰিছিলোঁ। তেওঁ উত্তৰত এটা কথা কৈছিল যিটোৱে মোৰ দেহত শিহৰণ তুলিছিল। সাহিত্যসেৱীজনে কৈছিল যে ড° হেমন্তই তেওঁৰ পৰিয়ালৰ অগ্ৰাণ্য লোকৰ স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি মনোযোগ দিয়াত ইমান ব্যস্ত আছিল যে নিজৰ স্বাস্থ্যৰ কথা ভাবিবলৈ অৱসৰ পোৱাই নাছিল! উত্তৰটো হয়তো সঁচা বতৰাকে দিছে। একমাত্ৰ পুত্ৰৰ বিয়োগৰ পিছত তেওঁ হয়তো আনৰ সন্মুখে বৰ বেছি সাৱধান হ’বলৈ গৈ নিজকে পাহৰি গৈছিল। স্বৰ্গীয় গিৰিধৰ শৰ্মাৰ কথাটো মনত পৰিল। এওঁ আত্মীয়-স্বজনৰ স্বাস্থ্যৰ সলনি অসমীয়া সাহিত্যৰ দেহ সোঁঠৰ বঢ়াবলৈ গৈ নিজৰ কলিজাখনৰ কথা পাহৰি গৈছিল। শ্ৰীমান হেমন্তয়ো অসমীয়া সাহিত্যৰ কলিজাত সোমাই নিজৰ দেহত থকা হৃৎযন্ত্ৰটোৰ চপটপনি হয়তো পাহৰি গৈছিল।

মোৰ বাবে হেমন্ত শৰ্মাৰ মৃত্যু বৰ দুখদায়ক। এওঁ মোৰ গুৰুপুত্ৰ আছিল। সাহিত্য সাধক নাট্যশিল্পী ৬ধেন্ধৰ শৰ্মাদেৱ আছিল এগৰাকী হাড়ে-হিমজুৰে আদৰ্শবাদী পুৰুষ। ছাত্ৰগোষ্ঠীৰ মাজত যি নতুন পুৰুষৰ পৰিচয় তেওঁ বিচাৰিছিল, তাত তেওঁ নিৰাশ হৈ চেমনীয়া আৰু ডেকা চামক প্ৰায়ে ভংসনা কৰা আমি দেখিছিলোঁ; কিন্তু তেওঁ হতাশ হোৱা নাছিল। পিতৃৰ নৈৰাশুক নিমূল কৰি হেমন্তই নতুন পুৰুষক উদ্দীপ্ত কৰিবলৈ যৎপৰোনাস্তি চেষ্টা কৰিছিল। হাতত সাহিত্যৰ কুপাণ লৈ তেওঁ গাত সাহিত্যৰ কবচ পিন্ধি লৈছিল। এই কুপাণ আছিল কলমৰ আৰু কবচটো আছিল কিতাপৰ। সেনা এজনৰ পৰিচয় দিয়ে বন্দুক-পিস্তলে আৰু হেমন্তৰ পৰিচয় আছিল কাগজ-কলমত। মই তেওঁক সম্ভাৱনাপূৰ্ণ পুৰুষ বুলি ক’ব নোখোজোঁ—কাৰণ তেওঁ আছিল সংকৰ্মপুষ্ট। প্ৰচুৰ কৰ্মপুষ্ট হেমন্তৰ অকাল মৃত্যু অতি বেদনাদায়ক। এই বেদনা কেৱল তেওঁৰ পৰিয়ালবৰ্গৰে নহয়, সমগ্ৰ অসমবাসী সাহিত্য প্ৰেমীৰ। তেওঁৰ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক।

২১।১।২২

ড° শ্ৰীকালীনাথ শৰ্মা

ড° হেমন্ত দাদাৰ সোঁৱৰণত

অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতি জগতত ডক্টৰ হেমন্ত শৰ্মা দাদা চিৰদিন অমৰ হৈ থাকিব তেওঁৰ একনিষ্ঠ সাধনাৰ বাবে। জীৱনত দুখ-কষ্ট মুৰ পাতি লৈ পঢ়া-শুনা কৰি তেওঁ নিজক প্ৰতিষ্ঠিত কৰাই নহয়, অসমীয়া জাতীয় জীৱনকো সমুজ্জল কৰি গ'ল। ব্যক্তিগত জীৱনৰ সুখ-স্বাচ্ছন্দ্যৰ প্ৰতি উদাসীন দাদাৰ জীৱনত নানা বিপৰ্য্যয় আহিছে কিন্তু সেইবুলি তেওঁ ভাগবি পৰা নাছিল। একমাত্ৰ সন্তানৰ মৃত্যুৰ পাছতো মুখত সেই বিমল হাঁহিটো লৈ তেওঁ কাম কৰি গৈছে নিষ্ঠাৰে সমাজৰ, সাহিত্য সভাৰ। অসম সাহিত্য সভা আছিল দাদাৰ প্ৰাণ স্বৰূপ। সোঁ সিদিনা মাত্ৰ ডিফুত কাৰ্য্যনিৰ্বাহকৰ সভাত দাদাক লগ পাইছিলোঁ। একেখন গাড়ীতে ডিফুলৈ গৈছিলোঁ, একেটা কোঠাতে বাতি আছিলোঁ। বাতি দুপৰলৈ কেৱল কথা। সাহিত্য সভাৰ সংগঠনৰ কামত নিজকে নিবিষ্ট কৰাৰ কাহিনী। সাহিত্য সভাৰ সভাপতি পদৰ তেৱোঁ আছিল এজন প্ৰাৰ্থী। নিশা নিৰ্বাচন প্ৰক্ৰিয়া শেষ হোৱাৰ পাছত কোঠালৈ উভতি আহি দাদাক কৈছিলোঁ নবনিৰ্বাচিত সভাপতিৰ কথা দাদাৰ মুখত অকণো আক্ষেপ নাই। দাদাই হাঁহি হাঁহি ক'লে, “আমাৰ সময় বহুদিন আছে, পুৰণি চামে এই সন্মান আগতে পাওক।”

কিন্তু সময় বৈ নেথাকে। এই কেৱল বৈ থাকে অনন্ত কাললৈ। ‘সময়ৰ সেই সোঁতে সকলোকে উটুৱাই লৈ যায় কিন্তু মহান ব্যক্তিয়ে সেই সোঁতত উঠি গ'লেও এৰি যায় তেওঁৰ সৃষ্টিৰ পলস। তাৰেই তেওঁ হৈ থাকে অমৰ। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাও অমৰ হৈ ব'ব তেওঁৰ অপূৰ্ব সৃষ্টি সম্ভাৰেবে।

পৰাগ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য

মোৰ দৃষ্টিত ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

হেমন্তদাদা দীৰ্ঘকাল জুৰি অসম সাহিত্য সভাৰ লগত জড়িত আছিল— কেইবাবছৰো কাৰ্য্যনিৰ্বাহকৰ সদস্য, এবাৰ সাহিত্য-সভা-পত্ৰিকাৰ সম্পাদক, এবাৰ প্ৰধান সম্পাদক, এবাৰ উপ-সভাপতি হিচাপে তেখেতে গঠনমূলক ভূমিকা লৈছিল। কামৰূপ সাহিত্য পৰিষদ, সবিতা সভা, সাহিত্য কানন, ছোনাকী সাহিত্য সমাজৰ লগতো তেখেত জড়িত আছিল। আনহাতে কামৰূপ অনুসন্ধান সভিতি, অসম প্ৰকাশন পৰিষদ, অসম চৰকাৰৰ বুৰঞ্জী আৰু পুৰাতত্ত্ব বিভাগ, অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয় আদিৰ লগতো তেখেতৰ সম্পৰ্ক আছিল। অভিজ্ঞ অধ্যাপক হিচাপে মেট্ৰিকৰপৰা এম-এ মহলালৈ সকলো পৰীক্ষা সংক্ৰান্তীয় কাম তেখেতে নিষ্ঠাৰে সম্পাদন কৰি দিছিল। তদুপৰি সৰ্বভাৰতীয় প্ৰাচ্য বিদ্যা সন্মিলন, বুৰঞ্জী সন্মিলন, জন-সংস্কৃতিৰ সন্মিলন প্ৰভৃতিত তেখেতে গবেষণা-পত্ৰ দাখিল কৰিছিল। শেহতীয়াকৈ তেখেত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মঞ্জুৰী আয়োগৰ আঞ্চলিক ভাষা বিষয়ৰ এগৰাকী বিশেষজ্ঞ ব্যক্তিও আছিল।

হেমন্তদাৰ স্বৰচিত পুথি হিচাপে অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত, সাহিত্যৰ বেঙনি, সাহিত্যৰ জেউতি, সাহিত্য বিচিত্ৰা, স্মৃতিৰ পলাশ, সেই মালাধাৰি, সন্ধ্যাৰাগ উল্লেখযোগ্য। সম্পাদিত পুথিৰ সংখ্যাও ভালেমান, সেইদৰে পত্ৰিকাৰ সংখ্যাও অধিক।

হেমন্তদা বহু জন-সংযোগী লোক আছিল। তেখেত আছিল সদালাপী, সবববহী, মিত্ৰভাবাপন্ন, উদাৰ প্ৰকৃতিৰ আৰু গঠনমূলক দৃষ্টিভঙ্গীৰ লোক। তেখেতৰ কৰ্ম-স্পৃহা, কৰ্তব্য-নিষ্ঠা আৰু পবিত্ৰ শিক্ষকতা প্ৰশংসনীয়। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা এগৰাকী বিপদকালৰ বন্ধু আৰু অজাত-শত্ৰু পুৰুষ আছিল। এই গৰাকী প্ৰেৰণাময় পুৰুষে ১৮।১।৯২ তাৰিখে আমাৰ সকলোকে শোক-সাগৰত বুৰাই অকস্মাতে ইহলীলা সম্বৰণ কৰে। আজি তেখেতৰ আত্ম-শ্ৰাদ্ধৰ দিনা আমি সতত্ৰিবে শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

ড° পৰীক্ষিত হাজৰিকা
গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

উক্ত হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা ছাৰ মোৰ শিক্ষাগুৰু। শিক্ষকতা আৰু সাহিত্য-চৰ্চাক জীৱনৰ আদৰ্শ হিচাপে লৈ ওবে জীৱন একান্ত নিষ্ঠাবে এই কামতে লাগি থকা প্ৰাচীন গুৰুকুলৰ আদৰ্শ স্বৰূপ এইজন কৰ্মযোগী পুৰুষৰ পদতলত বহি শিক্ষালাভ কৰাৰ সৌভাগ্যৰ উপৰিও অসম সাহিত্য সভা, কামৰূপ জিলা সাহিত্য সভা প্ৰভৃতি জাতীয় অনুষ্ঠানৰ কাম আৰু যোৱা পঁচিশ বছৰ ধৰি তেখেতৰ সুমধুৰ ব্যক্তিত্বৰ সান্নিধ্যত থাকি শিক্ষকতা কৰাৰ সুযোগো মই লাভ কৰিছিলোঁ। সংস্কৃতত এফাঁকি কথা আছে—‘সংসাৰত বহতো মনীষী আছে, কিন্তু তেওঁলোক হিতৈষী নহয়। আনহাতে, বহতো হিতৈষী পোৱা যায়, কিন্তু তেওঁলোক মনীষী নহয়। খাবলৈও ভাল আৰু ফলদায়কো—এনে ঔষধৰ সংখ্যা যিদৰে তাকৰ, পৰোপকাৰী আৰু লগতে জ্ঞানীও—তেনে লোকৰ সংখ্যাও সংসাৰত নিতান্তই দুৰ্লভ।’ কিন্তু ছাৰৰ সান্নিধ্যলৈ অহা যিকোনো ব্যক্তি আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে নিশ্চয় অনুভৱ কৰিব পাৰিছিল যে তেখেত আছিল ইয়াৰ এক সম্পূৰ্ণ ব্যতিক্ৰম। শৰ্মাছাৰৰ—‘চিত্ত, কথা আৰু কাম’ৰ মাজত কোনো ব্যৱধান দেখা নগৈছিল। তেখেত আছিল সদানন্দ পুৰুষ। সংসাৰৰ অলেখ ঘাত-প্ৰতিঘাত আৰু পুত্ৰ বিয়োগৰ দৰে কৰুণ আঘাততো বিচলিত নহৈ তেখেত স্থিতপ্ৰজ্ঞৰ দৰে আছিল। ছাৰৰ অকাল আৰু আকস্মিক বিয়োগ কেৱল আমাৰ দৰে হতভগীয়া ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু গুণমুগ্ধ বন্ধু-বান্ধৱসকলৰ বাবেই নহয়, অসমৰ জাতীয় জীৱনৰ বাবেও এক অপূৰণীয় ক্ষতি। তেখেতৰ অমৰ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক—ইয়াকে পৰমপিতা পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত কৰোঁবে কামনা কৰিছোঁ।

২৪।১।২২

শ্ৰীৰামচৰণ ঠাকুৰীয়া

শিক্ষাগুৰু ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল বিয়োগত এজন ছাত্ৰৰ শ্ৰদ্ধা-তৰ্পণ

১৯৫৮ চনত কটন মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া অনাৰ্চৰ ছাত্ৰ হিচাপে প্ৰথম এইগৰাকী গুণী, জ্ঞানী আৰু মৰমীয়াল অধ্যাপকৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিছিলোঁ। পিছত তেখেতৰ সহকৰ্মী হিচাপে একেখন কলেজত অধ্যাপনা কৰিবলৈ ল’লোঁ। পিতৃমূলত স্নেহ আৰু পৰামৰ্শৰে সদায়ে আমাক আঁকোৱালি ৰাখিছিল। এইগৰাকী কৰ্মবীৰ জ্ঞানী অধ্যাপকৰ পৰিচয় অসমবাসীক দিব লগা নাই। মোৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ প্ৰতি স্তৰতে ছাৰে অতি মৰমেৰে বিভিন্ন প্ৰকাৰে সহায় কৰিছিল। বিভিন্ন অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠানৰ লগত মোক ছাৰে জড়িত কৰিছিল। ছাত্ৰৰ কৃতকাৰ্য্যতাত ছাৰে অতি আনন্দ পাইছিল। যোৱা ডিচেম্বৰ মাহৰ ১২ তাৰিখে ছাৰৰ লগত ভূপাল চহৰত হোৱা ‘All India History and Culture Society’ৰ অধিবেশনত যোগ দিবলৈ গৈছিলোঁ। যাওঁতে এলাহাবাদ সংগমত ছাৰৰ এবছৰ আগতে মৃত্যু হোৱা একমাত্ৰ পুত্ৰৰ অস্থি ময়ে ক্ষেপণ কৰিছিলোঁ। সিদিনাৰ ছাৰৰ সেই বেদনাসিক্ত মুখখন প্ৰতি-মুহূৰ্ততে মোৰ চকুৰ আগত ভাহি আছে।

অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ অক্লান্ত পূজাৰী ছাৰৰ যোৱা ১৮ জানুৱাৰীত হোৱা অকাল বিয়োগ সমগ্ৰ অসমবাসীৰ বাবে অপূৰণীয় ক্ষতি।

মোৰ অতি শ্ৰদ্ধা আৰু স্নেহ ছাৰৰ আত্মাৰ সদগতিৰ বাবে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনালোঁ।

শ্ৰীদ্বিজেন্দ্ৰ নাৰায়ণ গোস্বামী
অধ্যাপক, অসমীয়া বিভাগ, কটন কলেজ

মাজু দাদাৰ গৰিদ্ৰ স্মৃতিত

নানা সমস্যা আৰু কষ্টৰ মাজেৰে মাজুদাদা ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাই নিজৰ জীৱনটো গঢ়ি তুলিছিল। সৰুৰপৰা ভাষা-সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত। অসম-সাহিত্য সভা তেখেতৰ প্ৰাণৰ অঙ্গুষ্ঠান। ১৯৫২ চনৰপৰা উক্ত সভাৰ অধিবেশন আৰু বিভিন্ন অঙ্গুষ্ঠানত একেবাৰে যোগ দি আহিছে আৰু লগতে উন্নতিৰ বাবে চেষ্টা কৰি আহিছে। পণ্ডিত প্ৰবৰ ডঃ মহেশ্বৰ নেওগৰ তত্ত্বাৱধানত গৱেষণা কৰি পি. এইচ. ডি ডিগ্ৰী লাভ কৰে।

দাদাই অসমীয়া সাহিত্য ভঁৰাললৈ বহু মূল্যবান গ্ৰন্থ দান দিয়ে। গৱেষণ-মূলক প্ৰবন্ধ, গল্প, নাটক, জীৱনী, সমালোচনা, সাহিত্য আদি ৰচনা কৰি ভাষা-জননীৰ প্ৰতি সেৱা আগবঢ়ায়। তেখেত এজন স্ব-বক্তাও আছিল। জীৱনৰ শেষ দিনলৈ তেখেতে বিভিন্ন ব্যক্তি, পৰিয়াল আৰু সভা-সমিতিৰ লগত জড়িত হৈ থাকে।

১৯৯১ চনত ৪ ফেব্ৰুৱাৰীত তেখেতৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ সন্তান অঞ্জনৰ বিয়োগ ঘটে। ইয়ে চৰম আঘাত দিয়ে। এই কৰ্তব্যনিষ্ঠ ব্যক্তিগৰাকীয়ে এই শোকৰ মাজতো পৰম ধৈৰ্য্য ধৰি যোৱা বহুৰতে আমাৰ পিতৃ নাট্যকাৰ ধনেশ্বৰ শৰ্মাৰ শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ নলবাৰী (দীঘলী), গুৱাহাটী আদি ঠাইত জাকজমকেৰে উদ্‌ঘাপিত কৰে। ইয়াৰ বাবে কেইবাখনো গ্ৰন্থ ৰচনা আৰু তেখেতৰ পিতৃৰ অন্তিম নাট 'কুণ্ডিল-কুঁৱৰী' আৰু নিজৰ ৰচনা 'ব্যক্তিত্বৰ জিলিকনি' নামৰ জীৱনী গ্ৰন্থ সম্পাদনা কৰে।

তেখেতে প্ৰায় ২০ খনৰ অধিক গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে আৰু সম্পাদনাৰ গ্ৰন্থও ২৫ খনতকৈ ওপৰ।

যোৱা ১৮ জাৰুৱাৰীত হোৱা তেখেতৰ অকাল বিয়োগে গোটেই দেশতে এক শোকৰ ছাঁ পেলাইছে। মৃত্যুৰ বাতৰি প্ৰচাৰ হোৱাৰ লগে লগে তেখেতৰ বহু স্ত্ৰী-মুগ্ধ জনতা বাস-গৃহ ভৰি পৰে। দিনটোৰ শেষভাগত নৱগ্ৰহ সন্ধানত শেষকৃত্য সম্পাদন কৰা হয়।

হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা অকল ভনীজোঁৱাই হিচাপেই নহয়, ছাত্ৰ অৱস্থাপৰাই তেওঁৰ লগত মোৰ সহৃদয়তা গঢ়ি উঠিছিল। সেই তেতিয়াই তেওঁৰ সাহিত্যৰ প্ৰতি অনুৰাগ, অক্লান্ত পৰিশ্ৰম, শক্তি, একাগ্ৰতা আৰু সবলতাই মোক মুগ্ধ কৰিছিল। তেওঁৰ অকাল বিয়োগত অসমীয়া সাহিত্য জগতৰ যি অপূৰণীয় ক্ষতি হ'ল—সেয়া অদূৰ ভৱিষ্যতে পূৰণ হোৱা টান।

তেওঁৰ পুণ্যাত্মাৰ সদগতি কামনা কৰিছোঁ।

স্বাঃ এন্ এন্ বৰুৱা

২৮/১/৯২ ইং

অনুজ ভাতৃ
শ্ৰীদেৱেশ্বৰ শৰ্মা

ওঠাৰ জাহাজৰাৰী শনিবাৰ। ১৯৯২ চন। বাতিপুৰা ৮-৩০ বজাত মোৰ মাজুদাদা ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাক চিৰদিনৰ বাবে হেৰুৱালোঁ। সেয়া আছিল অতি আচৰিত, অভাৱনীয় আৰু অবিধাশ্য।

অসময়ত ঘটি যোৱা এই সত্যটিক মই এতিয়াও বিশ্বাস কৰিব পৰা নাই। বিশ্বাস কৰিবৰ মন যোৱা নাই।

দাদা আছিল কৰ্তব্যনিষ্ঠাৰ এক জলন্ত প্ৰতীক। সৰুৰেপৰাই তেওঁ গীত-মাত বৰ বাপ পাইছিল। কলেজীয়া জীৱনত মাজে সময়ে মাজুদাদাই চিনেমা চাইছিল। চিনেমা চাওঁতে প্ৰায় তিনি ঘণ্টা সময় লাগিছিল। সেইবাবে তেওঁ পিছৰ তিনিদিন এঘণ্টা বেছিকৈ পঢ়া-শুনা কৰিছিল। সেই আদৰ্শ আমি ল'ব নোৱাৰিলোঁ। আজি তেওঁক ঢুকি পাবলৈ বহুত দুৰৈত থকাত অনুতপ্ত মনটোৱে হাহাকাৰ কৰি উঠিছে।

শ্রীমনোজ কুমাৰ শৰ্মা
সকভাই

পৰম আৰাধ্য বৰজনাৰ স্মৃতিত

নতুন ঘৰখনলৈ বোৱাবী হৈ আহি সেইখন ঘৰৰ যাৰ বহুমুখী ব্যক্তিত্বই মোক অভিভূত কৰি পেলাইছিল তেখেত আছিল মোৰ বৰজনা ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা। সহজ-সৰল প্ৰাণ খোলা হাঁহি আৰু অফুৰন্ত জ্ঞানৰ ভঁৰাল হোৱা সত্ত্বেও তেখেতে সদায় নিত্য নতুন জ্ঞান সঞ্চয় কৰিবলৈ উদ্বিগ্ন হৈ আছিল। সেয়ে তেখেতৰ জন্মস্থান পিপলিবাৰীলৈ আহিলে গাঁৱৰ বুঢ়া-মেথা সকলোৰে তেখেতক নিজৰ ল'ৰাৰ দৰে আগুৰি ধৰিছিল। তেখেতে সৰুৰ লগত সৰু ল'ৰাৰ দৰে, সমনীয়াৰ লগত বন্ধুৰ দৰে আৰু বয়সীয়া লোকক নিজৰ পিতৃ-মাতৃৰ দৰে অতি কম সময়তে আপোন কৰি পেলাইছিল। তেনে এজন ব্যক্তিৰ আকস্মিক মৃত্যুত আমাৰ ঘৰখন তথা অসমীয়া সমাজৰ যি অপূৰণীয় ক্ষতি হ'ল তাক পুনৰাই দোহৰাতো নিপ্ৰয়োজন। তেখেতৰ মৃত্যু তিথিত মই মোৰ সশ্ৰদ্ধ ভক্তি অঞ্জলি বাচিলোঁ। তেখেতৰ বিদেহী আত্মাই চিৰ-শান্তি লাভ কৰক এয়ে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা।

শ্রীপাকল শৰ্মা

দাদা আপোনাক পাহৰোঁ কেনেকৈ ?

তেজ-মণ্ডহৰ সম্পৰ্কই জানো ককাই-ভাই, পিতা-পুত্ৰৰ পৰিচয় ? আপোনাৰ বংশৰ বক্ত-প্ৰবাহ নাছিল আমাৰ দেহত। তথাপি আপুনি মোৰ স্বামীৰ আছিল অকৃত্ৰিম অসীম শ্ৰদ্ধাৰ অগ্ৰজ। দিনটোত অলেখবাৰ আপোনাৰ শুভ নামৰ প্ৰতিধ্বনি “হেমন্তদা” হৈছিল আমাৰ গৃহত। আমাৰ পুত্ৰ-কন্যা, অনুপম-লীনাৰ আপুনি আছিল পৰম শ্ৰদ্ধাৰ “বৰদেউতা”। আপোনাৰ বুকুৰ উগ্ৰাঘোৰ এতিয়াও সিহঁতৰ বুকুত লাগি আছে। আপোনাৰ অন্তৰখোলা— “হা-হা-হা” হাঁহিবোৰে আমাৰ অন্তৰত খলকনি তুলি আছে, ঘৰৰ দেৱালত প্ৰতিধ্বনিত হৈছে। আপোনাৰ স্মৃতিৰ অন্তৰ্দাহী অনলে আমাক দগ্ধ কৰিলে। মোৰ স্বামীৰ শুক লুপ্ত হ’ল, নিসঙ্গ পাখিভগা চৰাইৰ দৰে শোকত মূৰমান। কোনে আহি পুৱা, গধূলি আমাৰ সন্তান দুটক বুকুত সাৱটি ধৰিব, লিখা-পঢ়া, নৃত্য-গীত, চিত্ৰাঙ্কনৰ প্ৰতি উৎসাহিত কৰিব ? “হেমন্তদাই মোক মাতিছে এতিয়াই বাব লাগে, হেমন্তদা এতিয়াই আহি ওলাব নেওগ ছাবৰ তালৈ বাব লাগে, হেমন্তদাৰ লগত অনুকৃত মিটিং আছে, ঘূৰি আহোঁতে আজি অলপ দেৰি হ’ব পাবে, হেমন্তদাৰ ঘৰত ভাতৰ নিমন্ত্ৰণ আছে” কত ব্যস্ত তাৰ কথা আপোনাৰ মৃত্যুৰ কেইবটা মান আগলৈকে শুনিছিলোঁ।

১৭ জানুৱাৰীৰ নিশা আপোনাৰ ঘৰত ছয়ো আনন্দেৰে ভোজন কৰিলে। ৰাতি এঘাৰ—আপোনাৰপৰা বিদায় লৈ ঘৰলৈ আহিল। পুৱা ৮-৩০ বজাত বিজুলী সঞ্চাবে খবৰ আহিল। আতঙ্কত চিঞৰি উঠিল—হেমন্তদা নাই, হেমন্তদা নাই! আমাৰ বিয়াৰ পিছৰেপৰা ঘৰখনত এই নামটোৰ যিমান ধ্বনি-প্ৰতিধ্বনি শুনিবলৈ পাইছিলোঁ, কিজানি ঈশ্বৰৰ নামো সিমান প্ৰতিধ্বনি হোৱা নাছিল।

দাদা, আমাৰ অজ্ঞাতত আপোনাৰ জীৱনৰ কীৰ্ত্তিস্তম্ভ খেচিছত আমাক কিয় বাক ঠাই দি গ’ল ? এয়া জানো নহয় আপোনাৰ অকৃত্ৰিম নিঃস্বাৰ্ধ ভাতৃ-ভগ্নীৰ প্ৰেমৰ জলন্ত নিদৰ্শন ?

এটি মাথো ভগৱানৰ চৰণত প্ৰাৰ্থনা—পিতা-পুত্ৰ ছয়োজনে সবগত চিৰশান্তি লাভ কৰা আৰু পৰজন্মতো আপুনি আমাৰ পৰম শ্ৰদ্ধাৰ, পৰম ভক্তিৰ দাদা হৈ জন্ম গ্ৰহণ কৰক।

ইৰা ডেকা

লাচিত নগৰ

দেউতাৰ পুণ্য স্মৃতিত ভক্তিৰ অঞ্জলি

দেউতা আছিল অতিথি-পৰায়ণ। ব্যস্ত কামৰ মুহূৰ্ত্ততো তেওঁৰপৰা মানুহে মৰমৰ মাত পাইছিল।

দেউতা আছিল কৰ্ম-পৰায়ণ। ৰাতিপুৱা চাবে ন মান বজাত কামত ওলায় গৈ ৰাতি ঘৰ পাওঁতে তেওঁৰ চাবে সাত বাজিছিল। দিনটো কমেও কামৰ উপৰি বিভিন্ন সাহিত্য-সংস্কৃতিমূলক সভা-সমিতিত যোগ দিছিল আৰু নিজে লিখা কিতাপ উলিয়াবলৈ প্ৰেছলৈ গৈছিল।

দেউতা আছিল মানৱীয় গুণৰ আধাৰ। তেওঁ সকলোৰে প্ৰতি সহানুভূতিশীল আৰু আন্তৰিকতাপূৰ্ণ আছিল। বিপদত তেওঁ সদায় মানুহৰ থা-থবৰ লৈছিল। শুকৰ প্ৰতি তেওঁৰ আছিল অসীম ভক্তি।

দেউতাই সময়ৰ মূল্য বুজিছিল। কেতিয়াবা বাছ বা ৰেলত উঠি ক’বলৈ গ’লেও যাত্ৰা-পথত ডাঙৰ গ্ৰন্থ পঢ়ি সময়ৰ সৎ ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

দেউতা আছিল গুণৰ প্ৰতিভু। তাক প্ৰকাশ কৰিবলৈ আজি মোৰ ভাষা নাই। দেউতাৰ ক্ষতি কেৱল আমাৰ পৰিয়ালৰ বাবেই নহয়, ই অসমীয়া জাতিৰেই এক অপূৰণীয় ক্ষতি। আজি দেউতাৰ পুণ্যাত্মাৰ সদগতি কামনা কৰি তেওঁৰ চৰণত কাতৰে এই শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিলোঁ।

ত্ৰীগীতিলেখা দেৱী

লাচিত নগৰ

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা অকস্মাতে হেৰাই যোৱাৰ স্মৃতিত—

শ্ৰদ্ধেয় শহুৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ আকস্মিক অকাল দেহান্তৰে ব্যক্তিগতভাৱে আমাৰ মিয়ান ক্ষতি সাধন কৰিলে তাতোকৈ অধিক ক্ষতি সাধন কৰিলে আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ। এই হেন ছঃখৰ মুহূৰ্তত মোৰ পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত সেয়ে এটাই প্ৰাৰ্থনা—তেওঁ যেন শহুৰৰ শিশুৰ সবলতা, মানৱতাবোধ, উদাৰতা, ঐকান্তিকতা, আৰু প্ৰবল কৰ্তব্যবোধেৰে আইন কাৰোবাক উদ্ধৃদ্ধ কৰি তেখেতৰ আধৰুৱা কামখিনি সম্পন্ন হোৱাত অবিহণা যোগায়।

ভগৱানে তেখেতৰ বিদেহী আত্মাক চিৰশান্তি প্ৰদান কৰক, এই কামনাবে ঘাচিলোঁ এই ভক্তিৰ অশ্রু-অঞ্জলি।

শ্ৰীপৰেশ চন্দ্ৰ ভাগৱতী
বৰ ভৌৱাই

ড° শৰ্মা অকল অন্তৰঙ্গ বন্ধুৰেই নাছিল। মোৰ কাৰণে তেওঁ আছিল একেধাৰে সহপাঠী, পথপদৰ্শক, উপদেশ দাতা, হিতাকাঙ্ক্ষী, পাৰিবাৰিক সমস্যা-সমূহৰ প্ৰকৃত বিচাৰক, লিখনত উৎসাহ দিওঁতা, বহুস্থাবাদী, পৰামৰ্শদাতা আৰু গাইড।

শৰ্মা আজি আৰু নাই বুলি মোৰ অন্তৰখনে মানি ল'ব পৰা নাই। ব'তেই যাওঁ তাতেই যেন শৰ্মাক লগ পাই আছোঁ। বজাবলৈ যাওঁতে, কলেজৰপৰা আহোঁতে নাইবা তেওঁৰ পঢ়া কৰাৰ খিড়িকীখনৰ মুখত থিয় দি মোক যেন কিবা-কিবি স্মৃতি আছে, "ঠাকুৰীয়া, বিয়ালৈ ওলাবা। অলপ আগতীয়াতকৈ গৈ আহিম।" ১৯৪১ চনৰপৰা আজি ১৯৯২ চনৰ আগভাগলৈ সুদীৰ্ঘ একাৱসৰ বছৰলৈ যি ভাতৃসম বন্ধুত্বৰ দোলেৰে বান্ধ খাই চলি আহিছোঁ, এনে অৱস্থাত আজি শৰ্মা নাই বুলি ভাবিবলৈয়ে টান লাগিছে। শৰ্মাৰ সান্নিধ্যতাই দৈনন্দিন কাম-কাজত অনুপ্ৰেৰণা জোগোৱাই নহয়, বহু ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ বিচাৰ-বুদ্ধিয়ে সকলোকে সন্তুষ্ট কৰি ৰাখিছিল।

কামেশ্বৰ ঠাকুৰীয়া

অধ্যাপক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱলৈ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

১৯৯২ চনৰ ১৮ জানুৱাৰী দিনটো অতি মৰ্মান্তিক। সেইদিনা আমাৰ সৰ্বভাৰতীয় প্ৰাচ্য সন্মিলনত যোগদান কৰিবলৈ যোৱা দ্বিতীয়জন সঙ্গী আমাৰ পৰা আঁতৰি গ'ল। মোৰ যেন বুকুত আঘাত হানিলে। আজি দ্বিতীয়বাৰ বাবে মই নিঃসঙ্গবোধ কৰিছোঁ। আমাক এৰি যোৱা প্ৰথম গৰাকী ব্যক্তি আছিল অধ্যাপক নন্দ তালুকদাৰ আৰু এই দ্বিতীয়জন ব্যক্তি হ'ল অধ্যাপক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা। মোৰ আজি দুয়োজনৰে প্ৰতিচ্ছবি চকুত জল্ জল্ পট্ পট্ কৈ ভাহি উঠিছে আৰু লগতে ভাহি উঠিছে সেই সৰ্বভাৰতীয় প্ৰাচ্য সন্মিলনসমূহত যোগদান কৰা দিনবোৰলৈ।

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা, অধ্যাপক নন্দ তালুকদাৰ, অধ্যাপক কনক চন্দ্ৰ ডেকা, অসম চৰকাৰৰ অৱসৰপ্ৰাপ্ত উপসচিব শ্ৰীযুত নবদীপ বৰুৱা পাটগিৰী আৰু মই, আমি একেলগে ১৯৭৭ চনৰপৰা সৰ্বভাৰতীয় সন্মিলনত যোগদান কৰি আছিলোঁ। কেইবছৰমান আগতে জয়পুৰত হোৱা সৰ্বভাৰতীয় প্ৰাচ্য সন্মিলনৰপৰা ঘূৰি অহাৰ পিছতে অধ্যাপক নন্দ তালুকদাৰদেৱে আমাক এৰি গ'ল। কেইদিনমান আগতে ভূপালত হোৱা সৰ্বভাৰতীয় প্ৰত্নতাত্ত্বিক সন্মিলনৰপৰা ঘূৰি আহি এমাহ পূৰ্ণ নহওঁতেই আমাৰ শ্ৰদ্ধেয় বন্ধু, পণ্ডিত প্ৰৱৰ ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱে ১৮ জানুৱাৰী '৯২ তাৰিখে হৃদয় ৰোগত আক্ৰান্ত হৈ ইহলীলা সম্বৰণ কৰি আমাক এৰি থৈ গ'ল। ড° শৰ্মাৰ পাণ্ডিত্যৰ পৰিচয় তেখেতৰ গবেষণামূলক গ্ৰন্থ আৰু প্ৰবন্ধসমূহ। এগৰাকী নিষ্ঠাবান গবেষক, সৰল অমায়িক স্বভাৱৰ ব্যক্তি, অসম সাহিত্য সভাৰ সৈতে নিবিড়ভাৱে জড়িত থকা, সাহিত্য সভাক নিঃস্বার্থভাৱে আৰু মনে-প্ৰাণে ভাল পোৱা সেইগৰাকী ব্যক্তিক আজি আশু-শ্ৰাদ্ধ উপলক্ষে মোৰ ফালৰপৰা অশ্ৰু-অঞ্জলিৰে শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিলোঁ। তেখেতৰ বিদেহী আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক—এয়া মোৰ ঈশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা।

ড° নিশিপদ চৌধুৰী

প্ৰত্নতত্ত্ব বিভাগ,

অসম, গুৱাহাটী-১

২১/১/৯২

সম্বৰণ

শ্ৰদ্ধেয় ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাক মই ছাত্ৰাৱস্থাপৰাই জানোঁ। মই তেতিয়া কোকৰাঝাৰ কলেজৰ নৈশ শাখাৰ ছাত্ৰ। মাননীয় শ্ৰীকনক চন্দ্ৰ ডেকা সৰিতা সভাৰ সম্পাদক হৈ থাকোঁতে অসমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত পতা দেশপ্ৰেমমূলক কবিতা প্ৰতিযোগিতাত মই “ড° হৰ্ষকুমাৰ ভূঞা বঁটা” লাভ কৰোঁতে ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাই স্থানীয় নবীন বৰদলৈ হাজত মোক সাবট মাৰি ধৰিছিল আৰু সভাৰ অন্তত আগ্ৰহেৰে লাচিত নগৰৰ ঘৰলৈ মাতি নি “অসমীয়া সাহিত্যত দৃষ্টিপাত” নামৰ গ্ৰন্থখন উপহাৰ দিছিল। তেতিয়াৰেপৰা মোৰ কবিতা সৃষ্টিৰ অনুৰাগ বাঢ়ে।

জোনাকী সাহিত্য সমাজে পতা ৩৬শে শৰ্মা জন্মশতবাৰ্ষিকী উছৰ সংক্ৰান্তত নেবানেপেৰাকৈ ৩৪ দিন শৰ্মা চাবৰ লগত ফুৰিছিলোঁ। স্কুটাৰেৰে গৈ থাকোঁতেও কথাপাতি গৈছিল। বৰ আনন্দ লাগিছিল। সেই সময়তে অগ্ৰদূতৰ সম্পাদক মাননীয় শ্ৰীকনক সেন ডেকাৰ বাসগৃহলৈও গৈছিলোঁ। কথা প্ৰসঙ্গত মাননীয় ডেকাই ড° শৰ্মাক অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ সচিব হিচাপে সোমোৱাৰ বাবে অনুৰোধ কৰাত তেখেতে অসম্মতি প্ৰকাশ কৰি হাঁহি হাঁহি কৈছিল, “আগতে অৱসৰ পাবলৈ দিয়ক।” সেই একে স্তৰে অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি নিৰ্বাচনৰ ক্ষেত্ৰতো কেইবাবাৰো পৰাজয় বৰণ কৰা জ্যেষ্ঠ যোগ্য ব্যক্তি এজনক মনোনীত কৰাৰ কথাহে কৈছিল। ড° শৰ্মাৰ মহানুভৱ কিমান উৰ্দ্ধত এই কথাৰ দ্বাৰাই প্ৰমাণ কৰিব পাৰি।

ড° শৰ্মাদেৱ স্পষ্টবাদী, কৰ্মোত্তোগী, নিৰহংকাৰী আৰু নিকা মনৰ মানুহ। তেখেতৰ ব্যৱহাৰত সেই কথা গম পাইছিলোঁ।

আজি, আমাৰ মাজত তেখেত নাই যদিও থকা থকা যেন লাগে। তেখেতৰ আত্মাই সদাগতি লাভ কৰক।

শ্ৰীগোপীকান্ত তালুকদাৰ

শোক প্ৰস্তাৱ

“অসমৰ বিশিষ্ট লেখক, শিক্ষক, শিক্ষাবিদ, অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন
প্ৰধান সম্পাদক আৰু উপসভাপতি ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল আৰু
আকস্মিক বিয়োগত অসম গণ পৰিষদৰ কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যনিৰ্বাহক সমিতিৰ ২২/১/৯২
তাৰিখৰ বৈঠকে গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰে আৰু তেখেতৰ আত্মাৰ চিৰশান্তি
কামনা কৰে। সমিতিয়ে তেখেতৰ পত্নী আৰু পৰিয়ালবৰ্গলৈ গভীৰ সমবেদনা
জ্ঞাপন কৰে।”

ত্ৰিপৰাগ চন্নিহা
সভাপতি
অসম গণ পৰিষদ

শ্ৰদ্ধা বাইদেউ,

আমাৰ পৰম শ্ৰদ্ধেয় চাৰ—ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা চাৰৰ আকস্মিক বিয়োগ
বতৰা পাই আমি মৰ্মাহত হৈছো। চাৰৰ লগত আমাৰ এতিয়ালৈ মধুৰ সম্পৰ্ক
আছিল। আমি বঞ্চিত হ'লো। চাৰৰ আত্মাৰ সদগতি কামনা কৰিছো।

ভগৱান আপোলোকৰ সহায়ক হওক! এই পৰম দুখ সহ কৰাৰ শক্তি
দিয়ক। ভৱিষ্যৎ মঙ্গল বতৰা শুনিলে আমি পৰম আনন্দ বোধ কৰিম! ইতি—

শ্ৰীববীন চৌধুৰী
শ্ৰীইৰা চৌধুৰী

মাননীয়া,

শ্রদ্ধা সম্ভাষণ গ্ৰহণ কৰিব। আপোনাৰ স্বামী, অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন
প্ৰধান সম্পাদক, উপ-সভাপতি, পত্ৰিকা সম্পাদক তথা সহকাৰী সম্পাদক,
ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ আকস্মিক পৰলোকত মৰ্মাহত হ'লো। ব্যক্তিগতভাৱে
শিক্ষাগুৰু হিচাপে তেখেতক পোৱাৰ উপৰিও অসম সাহিত্য সভাৰ কৰ্মী
হিচাপেও সান্নিধ্য লাভ কৰিছিলোঁ। তেখেতৰ পৰলোকত অসমে এজন
সু-সাহিত্যিক আৰু লোকসংস্কৃতিৰ গবেষক হেৰুৱালে। আপোনালোকৰ
পৰিয়ালে বিৰূপে তেখেতক হেৰুৱাই অপূৰণীয় ক্ষতি উপলব্ধি কৰিছে, ড° শৰ্মা
ছাবৰ বিয়োগে অসম সাহিত্য সভায়ো একে মৰ্মবেদনা উপলব্ধি কৰিছে।
ব্যক্তিগতভাৱে ময়ো একে কথাকেই উপলব্ধি কৰিছোঁ।

এই পত্ৰেৰেই মোৰ সমবেদনা জ্ঞাপন কৰিলোঁ। ড° শৰ্মা ছাবৰ বিদেহী
আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক। ইতি—

ভৱদীয়

অমল ৰাজখোৱা

প্ৰাক্তন প্ৰধান সম্পাদক,

অসম সাহিত্য সভা

ঘোৰহাট-১

শোক প্ৰস্তাৱ

কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগৰ অধ্যাপক বিশিষ্ট গবেষক, পণ্ডিত
ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ আকস্মিক মৃত্যু অসমৰ শিক্ষা, সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ
জগতত এক অপূৰণীয় ক্ষতি। এইজনা প্ৰথিতযশা সাহিত্যিকৰ অকাল বিয়োগত
কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগৰ সমূহ অধ্যাপক-অধ্যাপিকা তথা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ
আজিৰ সভাত গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰা হয় আৰু বিদেহী আত্মাৰ সন্মতিৰ
অৰ্থে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনোৱা হয়। লগতে তেখেতৰ শোক-সন্তপ্ত
পৰিয়ালবৰ্গলৈ সমবেদনা জ্ঞাপন কৰা হয়।

ভুবনেশ্বৰী বৈশ্য

মুখ্য অধ্যাপিকা

অসমীয়া বিভাগ

কটন কলেজ, গুৱাহাটী

শোক প্রস্তাৱ

“আজি ২০.০১.৯২ ইং সোমবাৰে গুৱাহাটী চৰকাৰী শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ মহাবিদ্যালয়ত অধ্যাপক আৰু প্ৰশিক্ষাৰ্থীসকলৰ মাজত অনুষ্ঠিত সভাত—অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন উপসভাপতি, কামৰূপ জিলা সাহিত্য সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি, কটন কলেজৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুৰব্বী অধ্যাপক, গৱেষক, সমালোচক, সাহিত্যিক, শিক্ষাবিদ, সমাজসেৱক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল বিয়োগত মৰ্মাহত হৈ গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰি মৃতকৰ আত্মাৰ সদগতিৰ অৰ্থে পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত নীৰৱ প্ৰাৰ্থনা জনায় আৰু শোক সন্তপ্ত পৰিয়ালবৰ্গলৈও সমবেদনা জ্ঞাপন কৰে।”

নগেন কলিতা

সভাপতি

২০.১.৯২

অপূৰ্ব কুমাৰ শুভাচাৰ্য

মুখ্যমণ্ডপতি

গুৰু-দক্ষিণা

নিয়তি !! জীৱনৰ পশ্চাত থকা ঘনীভূত বহুস্তৰ কথাত আমি ক্ষুদ্ৰ মানৱে নাজানোঁ। জানাটোও সম্ভৱ নহয়। সেয়ে জীৱনৰ ভাঙিব নোৱৰা ভৰ্ত্তে সঁথৰটোক আমি নিয়তি, ভাগ্যলিপি, নেদেখাজনৰ ইচ্ছা আদি নানা আখ্যা দি মনটোক সাঙুৰা দিওঁ।

একমাত্ৰ পুত্ৰ অঞ্জনৰ মৃত্যুৰ এবছৰ নো-হওঁতেই ১৯৯২ চনৰ ১৮ জানুৱাৰী ৰাতিপুৱা ৮-৩০ বজাত গুৰুজনাকো নিবলৈ পৰমপিতা পৰমেশ্বৰৰ ইচ্ছা হ’ল। ১৯ জানুৱাৰী ‘চেৰ্টিনেট’ কাকতে ছাৰৰ মৃত্যুৰ কাৰণ “a massive heart attack” বুলি প্ৰচাৰ কৰিলে। “.....a massive heart attack” অৰ্থাৎ প্ৰচণ্ড হৃদ-আক্ৰমণ;—পুত্ৰৰ শোকে তেখেতৰ হিয়াত হুথৰ কি চাপ বহুৱাইছিল তাক একমাত্ৰ নেদেখাজনে আৰু প্ৰয়াত গুৰুজনাইহে জানে। জীৱনৰ লীলা-খেলাৰ মাজত ভগৱানৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ হয় বুলি বিশ্বকবি ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰে গাইছে :

“তোমাৰ ইচ্ছা কৰোঁহে পূৰ্ণ

আমাৰ জীবনো মাঝে।”—প্ৰয়াত গুৰুজনৰ জীৱন-লীলাৰ মাঝেৰে ভগৱানৰ ইচ্ছাই হয়তো পূৰ্ণ হ’ল।

ড° চন্দ্ৰপ্ৰভা দেৱী

শ্ৰদ্ধেয় ডেকা,

কালি সন্ধ্যা টি.ভি.ত শ্ৰদ্ধেয় শৰ্মাদেৱৰ মৃত্যুৰ বাতৰি পাই মৰ্মাহত হ'লোঁহঁক। পৰিবাৰ আৰু মই দুয়ো নিজৰ অতি আপোনজনক হেৰুৱা বেন লাগিল। বাতি সাৰ পাই পুনৰ সেই তেখেতৰ হাঁহি মুখ মনৰ আগত ভাহি উঠিল। বৰ আচৰিত কথা যে মই সন্ধ্যা বিছনাত পৰি তেখেতে লিখা মোৰ জন্মতিথিত মোক দি যোৱা (তেখেতৰ দ্বাৰা লিখা 'ব্যক্তিত্বৰ জিলিকনি'খন ১০।১০।১১ তাং মোৰ ৭৯ তম জন্মতিথি উপলক্ষে আহি উপস্থিত হৈ মোৰ হাতত দি যোৱা) পুথিখন মেলি পঢ়োঁতেই বাতৰিটো শুনিবলৈ পালোঁ।

মোৰ ৮০ তম জন্মতিথি শুৱাহাটীত পতাৰ কাৰণে তেখেতে মোক কৈছিল। ময়ো বৰ আশা কৰি আছিলোঁ। মাজতে এনে বিপদ আহি পৰাত সময়ত কি হয় ক'ব নোৱাৰোঁ। নতুন কিতাপ ভাষানুবাদ কৰি ছপাখানাত দিয়া চেষ্টাত আছোঁ। আপোনালোকৰ চেষ্টাত তেখেতৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ হ'ব বুলি আমাৰ ফালৰপৰা ইচ্ছা কৰি আছোঁ। সময়ে কি কৰে এতিয়াই কোৱা টান। ইংৰাজীত এটা কথা আছে 'There are many a slip between the cup and the lip' খন্তেকৰ ভোজ খাওঁতা নাই। সকলো ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা। তেখেতে কোৱা কথা বাণীবদ্ধ কৰি থোৱা আছে। সভাত উপস্থিত হৈ কথা কোৱা সময়ত তোলা কটোখনো আছে। সেই হাঁহি মুখ আৰু তেখেতৰ কথা আমাৰ হাতত স্থিতি হিচাপে বৈ গ'ল। ১০।১০।১১ৰপৰা মাজ ১৩০ দিনৰ মূৰতে তেখেতে আমাক এৰি যাব বুলি আমি কোনোৱে ভবা নাছিলোঁ।

'তেখেৰ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক' ভগৱানৰ ওচৰত আমাৰ প্ৰাৰ্থনা। তেখেতৰ পৰিয়াললৈ সমবেদনা জনালোঁ। আপুনি অনুগ্ৰহ কৰি আমাৰ কথা জনাব। পত্ৰখন দিব বুলি আশা বাখিলোঁ। শ্ৰদ্ধাৰে সামৰিলোঁ। ইতি—

তৰাজান, ঘোৰহাট

১৯।১।২২

আপোনাৰ
শ্ৰীৰমা বৰঠাকুৰ

শ্ৰদ্ধেয়সু,

ড° শৰ্মাৰ আকস্মিক আৰু অকাল বিয়োগত আমি মৰ্মাহত হৈছোঁ। ড° শৰ্মাক হেৰুৱাই মই হেৰুৱালোঁ। এগৰাকী পৰম বন্ধক, এজন সু-পৰামৰ্শদাতা, আত্মীয়ক। ড° শৰ্মাৰ সদাহাস্তময় মুখখনিৰে মোক প্ৰতি মুহূৰ্ত্তে মনত পেলাই দিছে তেখেতৰ সৰল আৰু মৰমিয়াল অন্তৰখনিৰ কথা। শৰ্মাৰ বিয়োগত অসম সাহিত্য সভাই হেৰুৱালে এগৰাকী সভা প্ৰেমী অক্লান্ত কৰ্মীক আৰু অসমে হেৰুৱালে এগৰাকী প্ৰবীণ সাহিত্যিক আৰু শিক্ষাব্ৰতীক।

তেখেতৰ বিদেহী আত্মাৰ চিৰশান্তিৰ বাবে পৰমজনৰ ওচৰত গভীৰ প্ৰাৰ্থনা জনাইছোঁ।

এনে মৰ্মান্তিক বিষাদৰ ক্ষণত আপোনালোকক সমবেদনা জনাবলৈ মোৰ ভাষা নাই। তথাপি আন্তৰিক সমবেদনা জনালোঁ। লগতে পৰমজনৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছোঁ তেবাই বেন এলুৱা বেদনা সহ কৰিবলৈ ধৈৰ্য আৰু সাহস প্ৰদান কৰে। শ্ৰদ্ধা গ্ৰহণ কৰিব। ইতি—

১৮।১।২২

বিনীত
শ্ৰীপ্ৰফুল্ল চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য

অশ্রু আৰু অঞ্জলি

পকা পকা দলি চপবাত ফাঙনৰ জুইৰ অঙঠা
ওপৰত দেখা পালো তুমি বন্ধু বহুবাৰ
বহু বহু সৰিয়হ-ফুল
—উজুটিত নপৰিলো বাগৰি এবাৰো
যুঁজি মাথো ব'লা তুমি জীৱনৰ সংগ্ৰাম অক্ষয়।
ভীষ্মৰ অবিদ্যিত মৃত্যুৰ পৰাজয়
আজি বন্ধু তোমাৰ হাতত,
আমাৰ শোকাত হিয়াৰ অবিৰত অশ্রুধাৰা
দিলো উটুৱাই মহানিধু পাব কৰি
তোমালৈকে বুলি বন্ধু হৃদয়ৰ ফুলৰ অঞ্জলি,
বৈতৰণীৰ সিপাৰ পুৰণি
চিৰদিনে থাকক চুই তোমাৰ চৰণ।

ষষ্ঠীন গোস্বামী

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা এনে এজন লোক যি প্ৰকৃত অৰ্থত আনৰ গুণমুগ্ধকাৰী।
তেখেতক মই কটনত ছাত্ৰী অৱস্থাত লগ পাইছিলোঁ। পোনপটীয়াকৈ যদিও
তেখেতৰ ছাত্ৰী নাছিলোঁ তথাপি আমি বিজ্ঞান শাখাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলো
শৰ্মা ছাৰক আমাৰ অভাৱ-অভিযোগসমূহ ক'বলৈ কেতিয়াও দ্বিধাবোধ
নকৰিছিলোঁ।

ড° শৰ্মা অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে জনপ্ৰিয় হৈ সমাজত প্ৰতিষ্ঠা লাভ
কৰিলে—ই এটি গৌৰৱৰ বিষয়ে। ব্যক্তিগত জীৱনত একমাত্ৰ সন্তান হেৰুওৱাৰ
পাছতো তেখেতে নিজৰ হৃথ মনৰ মাজত সাঁচি থৈ কেৱল হাঁহিভৰা মুখখনেৰে
সাহিত্য সভাৰ কামবোৰ কৰি গৈছিল।

গোপীনাথ বৰদলৈ জন্ম শতবাৰ্ষিকীত এটা সাক্ষাৎকাৰ প্ৰসংগত মই তেখেতক
কিছুমান তথ্যৰ বোগান ধৰিছিলোঁ। স্বাভাৱিকতে দুবদৰ্শনৰ সাক্ষাৎকাৰৰ
অনুষ্ঠানটোৰ বাবে মোৰ লগত তেখেতে ষথেষ্ট সময় খৰচ কৰিবলগীয়া হৈছিল।
একে সময়তে ভাগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা ভৱনত ড° শৰ্মাদেৱে স্বৰ্গীয় উমাকান্ত
গোস্বামীদেৱৰ ওপৰত উন্মোচন কৰিবলগীয়া অনুষ্ঠানটো ইমান সূচকৰূপে
পৰিচালনা কৰা দেখা পাই মই তৰফ মানিছিলোঁ।

আধ্যাত্মিক চিন্তা-চৰ্চা আমাৰ যে অতি প্ৰয়োজন সেই কথা লগ পালেই
আলোচনা হৈছিল। “লিলি এদিন বহিম দিয়া, এই বিষয়ে আলোচনা
কৰিম!” ইত্যাদি ইত্যাদি কথা কোৱা শৰ্মা ছাৰলৈ মনত পৰে।

মোৰ লিখনৰ প্ৰশংসা ড° শৰ্মাৰপৰা পাইছিলোঁ—আক ই মোক প্ৰেৰণা
দিছে সদায় হাঁহি থকা ড° শৰ্মা ছাৰক আমি হঠাতে হেৰুৱাম বুলি ভবা
নাছিলোঁ, তেখেতৰ মৃত্যুৰে সাহিত্য জগতত পূৰ্বাৰ নোৱৰাকৈ ক্ষতি সাধন
কৰিলে।

ড° শৰ্মাদেৱৰ আত্মশ্রদ্ধাৰ দিনা মোৰ ভক্তি ভবা শ্ৰদ্ধাৰ শব্দই আগবঢ়ালোঁ।

হেমন্ত শৰ্মা ল'ৰাজনক মই আগতে লগ পাইছিলোঁ। যদিও ইমান ঘৰুৱা-ভাৱে পোৱা নাছিলোঁ। মোৰ স্বামী স্বৰ্গীয় গোপীনাথ বৰদলৈদেৱৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উদ্‌যাপনৰ সময়ত দূৰদৰ্শনৰ জৰিয়তে প্ৰচাৰ কৰিবলৈ হেমন্তই এটি সাক্ষাৎ লৈছিল। এই বিষয়টো আছিল বৰদলৈদেৱৰ ঘৰুৱা জীৱন। তেখেতৰ ঘৰুৱা জীৱনৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা কালছোৱাত হেমন্তক মই বহু সময় পাইছিলোঁ। ইমান অমায়িক স্বভাৱৰ আছিল—মই ভাবিবলৈ টান পাইছোঁ যে সেইজন হেমন্ত আছিল আমাৰ মাজৰপৰা হঠাতে নাইকিয়া হৈ গ'ল।

শ্ৰীমুখৰাণী বৰদলৈ

হেমন্ত খুড়ালৈ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

১৯৯২ চনৰ জানুৱাৰী মাহৰ ১৮ তাৰিখে (মাঘ মাহৰ ৩ তাৰিখ) বাতিপুৰা ৯-৪০ মান বজাত মোৰ দেৱৰ ভাইটিয়ে খবৰ দিলে—এইমাত্ৰ শ্ৰীযুত বিনয়ভূষণ চৌধুৰীদেৱে ফোন যোগে জনাইছে যে হোমেশ্বৰ খট্টে (হেমন্ত খুড়া) ঢুকাল।

বিনা মেখে বজুপাত হোৱাৰ দৰে কথাটো মোৰ কাণত পৰিছিল মই বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰি যি ঠাইত থিয় হৈ আছিলোঁ সেই ঠাইতে শুক হৈ বুলোঁ। শোকে অন্তৰ খুন্দা মাৰি ধৰিলে। কি কৰো এতিয়া? উহ! ভগৱানৰ কি বিচাৰ? সেই ঘটনাৰ আগদিনা তেওঁ আমাৰ ঘৰলৈ আহিছিল আৰু তেওঁক এখন কেলেণ্ডাৰ লাগে বুলি জনাই গৈছিল।

সঁচাকৈ হোমেশ্বৰ খট্টে আমাৰ ঘৰত বৰ মৰমৰ 'হেমন্ত খুড়া' আছিল। মোৰ শহুৰ দেউতা ৬গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱৰ একেবাৰে আপোন নলেগলে লগা ভাই-বন্ধু আছিল। ৬শহুৰ দেউতাক দাদা বুলি সম্বোধন কৰিছিল আৰু সেয়ে মোৰ বিয়াৰ পিছত ৬শহুৰ দেউতাইতৰ পৰিয়ালৰ যোগেদি তেওঁ আমাৰ খুড়াকপে পৰিচিত হৈছিল। মই হেমন্ত খুড়াক সদায় নিজৰ খুড়াকপে শ্ৰদ্ধা-ভক্তি জনাইছিলোঁ।

আজৰি সময়ত হঠাৎ ধুমুহাৰ দৰে ঘৰত আহি—“কি কৰিছা আইদেউ” বুলি মাতি ঘৰৰ আটাইবোৰ খা-খবৰ লৈছিল। মোৰ ৬শহুৰ দেউতাৰ অকাল বিয়োগত সেই শোকৰ বেলাত আমাৰ লগতে হেমন্ত খুড়াও শোকত শ্ৰিয়মান হৈছিল। সেয়ে মাজে সময়ে আহি আমাক আনন্দ-উৎসাহ দিছিল। হেমন্ত খুড়া সদায় মিঠামুখৰ মানুহ আছিল আৰু অনবৰতে ব্যস্ততাৰ মাজতে দিন কটাইছিল।

অন্তিম বিয়োগৰ একসপ্তাহ আগতে হেমন্ত খুড়া আমাৰ ঘৰলৈ আহিছিল আৰু মোৰ ছোৱালী কণিমায়ে খুড়াৰ কাৰণে মিঠাইৰ সৈতে চাহ লৈ আনিছিল। তেতিয়া খুড়াদেৱে ক'লে—“আইদেউ তুমি চাহ কৰিব পৰা হৈছা? ভাল হৈছে, ভাল হৈছে তুমি মাৰক সহায় কৰিব পৰা হৈছা।” বৰ সোৱাদ লগাকে কৈ আমাক সকলোকে সেই সময়ত বৰ আনন্দ দিছিল।

দূৰদৰ্শন অথবা আকাশবাণীত খুড়াৰ বিষয়ে কিবা কথা প্ৰকাশ হলে—পোনতে, তেওঁ আমাৰ ঘৰলৈ আহি আমাক সুখি ব্যস্ত কৰিছিল ‘ঘোৱাকালিৰ মোৰ প্ৰগ্ৰেম কেনেকুৱা হ'ল?’

মুঠৰ ওপৰত কৈ অন্ত কৰিব নোৱাৰি হেমন্ত খুড়াদেৱৰ লগত আমাৰ অৰ্থাৎ ৬গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱৰ ঘৰৰ পৰিয়ালৰ লগত কেনে মধুৰ সম্পৰ্ক আছিল। আজি এই হেমন্ত খুড়াৰ অকাল বিয়োগত এটোপাল চকুপানীৰে শ্ৰদ্ধা জনাইছোঁ।

দীপালী শৰ্মা

শ্রদ্ধা তৰ্পণ

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাছাৰব তত্ত্বাবধানত গৱেষণা কৰিবলৈ লৈ তেখেতৰপৰা লাভ কৰিছিলোঁ অনুপ্ৰেৰণা, উৎসাহ আৰু বহু দিহা-পৰামৰ্শ। তেখেতৰ কৰ্মোত্তম, সবল ব্যৱহাৰ আৰু কেতিয়াও ভাগৰি নপৰা হাঁহিমুখৰ ছবিখন চিবকাল মনত থাকিব। সেই গুণীব্যক্তিজনৰ অকাল বিয়োগত তেখেতৰ আত্মাৰ সদগতি কামনা কৰি মোৰ অশ্রু-অঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

ড° মন্দিৰা গোস্বামী

কন্যা মহাবিদ্যালয়,

গুৱাহাটী

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা কটন কলেজৰ স্নাতক শ্ৰেণীত মোৰ সহপাঠী আছিল। সেই কালতে আমাৰ মাজত বন্ধুত্বও গঢ়ি উঠিছিল। স্নাতক হোৱাৰ পাছত মই এম. এ. পঢ়িবলৈ ল'লোঁ, কিন্তু আৰ্থিক অনাটনৰ বাবে শৰ্মাই নপঢ়ি ছবছৰমান চাকৰি কৰিলে। সেই বাবে মোতকৈ ছবছৰ পিছতহে তেওঁ এম. এ. পাছ কৰিলে।

ছাত্ৰ অৱস্থাপৰাই শৰ্মা মেধাৱী, অধ্যৱসায়ী আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰমী আছিল। তেওঁৰ মনটো সদায় অনুসন্ধিৎসু আৰু উত্তোঙ্গী আছিল। সেয়েহে অসমীয়া ভাষা, সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁ বৃদ্ধন পৰিমাণৰ বৰঙণি দি থৈ যাব পাৰিছে।

হেমন্ত শৰ্মাৰ দৰে সৎ, সহৃদয় আৰু নিৰ্ভৰযোগ্য বন্ধু পাবলৈ কঠিন। সেয়েহে তেওঁৰ আকস্মিক আৰু অকাল বিয়োগে যেন মোৰ জীৱনত এটি শূন্যতাৰ সৃষ্টি কৰিছে।

পৰমপিতাই তেওঁৰ আত্মাক স্বৰ্গীয় শান্তি প্ৰদান কৰক এয়ে প্ৰাৰ্থনা।

২১/১২/২২

তৃপ্তজুল আলি

মোৰ প্ৰেৰণাৰ উৎস হৈ বওক.....

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱ সংসাৰৰ মায়া-মোহ সকলো এৰি হঠাৎ ইহলগতৰ-পৰা আঁতৰি গ'ল। নম্বৰ জীৱনৰ সাতাবন্নটা বছৰ কটাই মুখত সুমধুৰ হাঁহিটিৰে অন্তিম শয্যা ল'লে সেই মহান ব্যক্তিজনে। সিজ্ঞনৰ সহজ-সবল অভিব্যক্তিয়ে বহুতো লোকৰ হৃদয় দখল কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল; যাৰ বাবে ১৮ জানুৱাৰী '৯২ৰ দিনটোত তেখেতৰ মৃত্যুৰ বাতৰিয়ে অসমৰ বহুজনক কন্দুৱাই থৈ গ'ল।

স্বৰ্গীয় শৰ্মাদেৱৰ ভাষা জননীৰ প্ৰতি অসীম শ্ৰদ্ধা তেখেতৰ সাহিত্য সেৱাৰ মাৰ্গেদিয়ে প্ৰকাশ পাইছে। তেখেতৰ কৰ্তব্যনিষ্ঠা, চৰিত্ৰবল আৰু নিৰ্মল অন্তৰ-খনিৰ ছবি জ্বলিকি আছে শৰ্মাদেৱৰ ৰচিত বিভিন্ন সাহিত্যৰাজিৰ মাজত। প্ৰয়োজনবোধ কৰিলে তেখেতে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন দিশত হাত বুলাইছে। শৰ্মাদেৱৰ ৰচিত বিবিধ গ্ৰন্থৰাজিলৈ চাই তেখেতক 'প্ৰয়োজনৰ লেখক' বুলিয়ে ক'ব পৰা যায়।

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা ছাৰ মোৰ শিক্ষা গুৰুৱে নাছিল—তেখেত আছিল মোৰ জীৱনৰ পথ-প্ৰদৰ্শকে। মই বিয়াৰ পিছত পঢ়াৰ ইচ্ছাৰে কটন কলেজত নাম ভৰ্তি কৰি এমাহমান পঢ়াৰ পিছতে ড° শৰ্মা ছাৰ আৰু ড° ঠাকুৰীয়া ছাৰে জোৰ কৰি অসমীয়া বিষয়ত অনাৰ্চ ল'বলৈ কোৱাত—“মই এতিয়া পাৰিম জানো” বুলি কোৱা কথাৰ উত্তৰত শৰ্মা ছাৰে “আমি কিহৰ বাবে আছোঁহে....” বোলা কথাৰ মোৰ কাণত যেন আজিও স্পষ্টকৈ বাজি আছে। গুৰুজনাৰ সেইদৰে কথা মই কোনো দিনেই পাহৰিব নোৱাৰোঁ। ছাত্ৰীকালৰপৰা পোৱা তেখেতৰ অদ্বৈত প্ৰেৰণা; প্ৰতিটো পদতে আগবঢ়োৱা তেখেতৰ সহায়ৰ কথা নিশ্চয় স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব। মোৰ স্বামীক লগ পালেই হাঁহি মাৰি—“তোমাৰ এওঁ বৰ এলেকহে হৈছে বুজিছা; লিখিবলৈ আগ্ৰহ নকৰে” বুলি কোৱা কথাকেইবাৰ ক'বলৈ আৰু শৰ্মা ছাৰ এই জগত নাই। কথাকেইবাৰৰ ধ্বনি-প্ৰতিধ্বনিয়েই যেন মোৰ কৰ জীৱনৰ প্ৰেৰণাৰ উৎস হৈ বয়, যি প্ৰেৰণাৰে মোৰ শিক্ষা গুৰুজনাই মোৰৰ বিচৰাখিনি দিবলৈ মই যেন সক্ষম হ'ব পাৰোঁ। আজি তেখেতৰ আন্ত-শ্ৰাদ্ধ পুণ্য তিথিত সেই মহান আত্মাৰ চিৰশান্তিৰ কামনা কৰি ভক্তিৰ অৰ্ঘ্য নিবেদন কৰিছোঁ।

অৰুণিমা শুকালী

অধ্যাপক হেমন্ত শৰ্মাৰ মৃত্যুৱে অসমৰ শিক্ষা জগতৰপৰা এগৰাকী মহান শিক্ষকক আঁতৰাই নিলে। এনে অধ্যাপকসকলেহে এখন দেশক উজ্জল কৰিব পাৰে—গৌৰৱান্বিত কৰিব পাৰে। অসমৰ বুকুত এনে এগৰাকী অধ্যাপকৰ জন্ম হৈছিল আৰু আমি তেওঁৰ তলত শিক্ষা লাভ কৰিব পাৰিছিলোঁ এয়া আমাৰ জীৱনত ঘটি যোৱা উল্লেখযোগ্য ঘটনা আছিল। সকলো যন্ত্ৰণাময় আৰু বিষম পৰিস্থিতিক মুখৰ হাঁহিৰে গ্ৰহণ কৰিব পৰা যে এক শক্তি মানুহৰ বুকুত আছে আৰু এই ঐশ্বৰিক শক্তিক মানুহে সঁচাকৈয়ে যে আহ্বত কৰিব পাৰে তাৰ প্ৰমাণ মই স্বৰ্গীয় হেমন্ত শৰ্মাৰ জীৱনত দেখিছিলোঁ। অসমীয়া সাহিত্যৰ উন্নতিৰ বাবে অহৰহ চিন্তা কৰা, সৎ আৰু নিৰ্মল গুণেৰে বিভূষিত এই ঋষিতুল্য অধ্যাপকগৰাকীৰ বিদেহী আত্মাৰ ওচৰত মই মূৰ দোৱাইছোঁ।

ডক্টৰ ইন্দিৰা গোস্বামী
[মামনি বয়ছম গোস্বামী]
শক্তি নগৰ
দিল্লী-১১০০০৭

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাৰ্থ

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা চাব যে আজি আমাৰ মাজত নাই সেই সত্যক স্বীকাৰ কৰি ল'ব নোৱাৰি। দৈহিক মৃত্যু যে ব্যক্তিৰ জীৱনৰ শেষ কথা নহয় সেই কথা আজি বাৰংবাৰ অনুভৱ কৰিছোঁ। লগতে অনুভৱ কৰিছোঁ শৰ্মা চাবৰ উপস্থিতিক, সেই তজবজীয়া মানুহজনক, সেই হাঁহিমুখীয়া সাহিত্যিকগৰাকীক। যিসকল লোক শৰ্মা চাবৰ সান্নিধ্যলৈ আহিছে তেওঁলোকে চিৰকাল তেওঁক মনত ৰাখিব, তেওঁৰ উপস্থিতিক মৰ্মে মৰ্মে অনুভৱ কৰিব। সঁচা কথা, শৰ্মা চাব এগৰাকী বিশিষ্ট সাহিত্যিক আছিল, এগৰাকী বিশিষ্ট গৱেষক আছিল। কিন্তু সবাতোকৈ ডাঙৰ কথা, তেওঁ এগৰাকী স্থিতপ্ৰজ্ঞ মানুহ হিচাপে নিজকে প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰিছিল। তেনে ব্যক্তিসত্তাৰ বিকিৰিত আভা আমাৰ সকলোৰে ওপৰত পৰিছিল। তেওঁৰ উপস্থিতিয়ে আমাৰ দৰে প্ৰতি গৰাকী লোককেই সৃষ্টিশীল কৰ্মত প্ৰেৰণা দিব পাৰিছিল। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱে এই সত্যক প্ৰতিষ্ঠা কৰি থৈ গ'ল যে জীৱন সংগ্ৰামত সবলতাই এগৰাকী ব্যক্তিৰ সবাতোকৈ ক্ষুৰধাৰ অস্ত্ৰ বাৰম্বাৰা শত্ৰু-মিত্ৰ সকলোকে চিনিব পাৰি, শৰ্মা চাবৰ হাতত সেই পতে অস্ত্ৰই আছিল। শৰ্মা চাব অমৰ হওক। অসম ভাষা বিজ্ঞান সমিতিৰ তৰফৰপৰা ড° শৰ্মাদেৱেলৈ শ্ৰদ্ধাৰ্থ জনালোঁ।

শ্ৰীদয়ানন্দ পাঠক

সম্পাদক, অসম ভাষাবিজ্ঞান সমিতি

২০/১/২২

“ভাগি গ'ল বীণখনি ছিগি গ'ল তাঁৰ।

বই গ'ল অৱশেষ অমিয় জোকাৰ ॥”

বীণ জাগি যায়, তাঁৰ ছিগি যায়; কিন্তু তাঁৰৰ বন্ধাৰৰ সুৰৰ মুৰ্ছনা স্মৃতি পটত থাকি যায়। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ দেহকপ বীণ ভাগি গ'ল, হৃদয়ৰ তন্ত্রী ছিগি গ'ল; কিন্তু তেখেতৰ জীৱনৰ কৃতিত্বৰ সৌৰভ আমাৰ স্মৃতি পটত থাকি গ'ল।

অসমীয়া ভাষা সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ প্ৰতি অনাবিল সেৱা আগবঢ়োৱাৰ উপৰিও সৰ্বভাৰতীয় ক্ষেত্ৰতো অসমৰ ইতিহাস, সাহিত্য, সংস্কৃতিৰ বাহন প্ৰচাৰৰ বাবে তেওঁ চেষ্টা কৰিছিল। নিখিল ভাৰত প্ৰাচ্য বিজ্ঞা সন্মিলন, নিখিল ভাৰত ইতিহাস আৰু সংস্কৃতি সন্মিলন, নিখিল ভাৰত প্ৰাক-ঐতিহাসিক সন্মিলন আৰু নিখিল ভাৰত পুৰাতত্ত্ব সন্মিলনত বহুবছৰৰপৰা ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাকে ধৰি আমি কেইজনমানে অসমক প্ৰতিনিধিত্ব কৰি আহিছিলোঁ। ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ কেইবাখনো গৱেষণামূলক কাকত সেই সন্মিলনৰ আলোচনিত প্ৰকাশিত হৈছে।

এটা বিশাল মন, এখন বিশাল হৃদয় আৰু এটা বিশাল চিন্তাধাৰাৰ গৰাকী মোৰ অনুজ প্ৰতীম ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল বিয়োগত দেশৰ অপূৰণীয় ক্ষতিৰ উপৰিও মই ব্যক্তিগতভাৱে শোকাভিভূত হৈছোঁ।

তেখেতৰ আত্মাৰ চিৰশান্তি কামনা কৰিছোঁ।

শ্ৰীনবদ্বীপ বৰুৱা পাটগিৰি

২২/১/২২

হেমন্ত শৰ্মাৰ অকাল বিয়োগত

হেমন্ত শৰ্মা মোৰ একালৰ ছাত্ৰ আৰু এটা সময়ত মোৰ সতীৰ্থ আছিল। আনকি তেওঁৰ বিবাহো মোৰ ঘৰত সম্পন্ন হৈছিল। সেয়েহে হেমন্ত মোৰ আপোন ভাইৰ নিচিনা। এইজন হেমন্তক মই কোনোদিনে পাহৰিব নোৱাৰিম।

মৃত্যুৰ হাত বাউলিত অকালতে গুচি গ'ল হেমন্ত শৰ্মা। টেলিফোনত এই নিদাকণ বাতৰি পাই উপলব্ধি কৰিছিলোঁ—ভগৱানৰ লীলা কিমান অবোধ। মৃত্যুৰ ঘেন অবাধ গতি। মৃত্যুৰ লগত যুজ দিবলৈ মাহুৰ কিমান দুৰ্বল, কিমান শক্তিহীন!

হেমন্তৰ কোনো তৃপ্ত-ভাগৰ নাছিল। কৰ্মবাস্তৱতাই আছিল তেওঁৰ জীৱনৰ ব্ৰত। একমাত্ৰ পুত্ৰৰ মৃত্যুৰ পিচতো কোনোদিনে বেজাৰ কৰি মন মাৰি থকা নেদেখিলো। শৰ্মা আছিল সদাহাস্য মুখৰ। নিঃকে সদায় বাস্তৱ বাখিছিল সাহিত্য চৰ্ছাৰ মাজত। মই কেতিয়াবা কলেজলৈ গ'লে দেখা পাওঁ হেমন্তই শিক্ষকতা কৰা অথবা ছাত্ৰিক সজ্ঞ উপদেশ আদি দিয়াত বাস্তৱ।

হেমন্ত আছিল কঠিন পৰিশ্ৰমী আৰু অধ্যয়ন ব্ৰত। যি কোনো পৰিস্থিতিতে তেওঁ চম্ভালি ল'ব পাৰিছিল। সেয়েহে পুত্ৰ শোকতো তেওঁ ভাঙি পৰা নাছিল। সকলো তৃপ্ত-শোক পাহৰি নিজৰ কৰ্তব্য পালন কৰি গৈছিল।

অসমৰ চুকে কোণে বিদিতমান শৰ্মা আছিল এজন সু-সাহিত্যিক আৰু সু-সমালোচক। তেওঁ সমালোচনা সাহিত্য, কবিতা, উপন্যাস আৰু ভ্ৰমণকাহিনী লিখি অসমীয়া সাহিত্য ভঁৰাললৈ বৰঙণি যোগাইছে। জনপ্ৰিয় শৰ্মা ছাত্ৰসকলৰ মাজত অতি প্ৰিয়। সদা উৎসাহী হেমন্তই জীৱনটোৰ সহজ সবল বুলিয়ে জ্ঞান কৰিছিল। মানৱতাবোধ শৰ্মাৰ আন এটা প্ৰধান গুণ। সমভাৱাপন্ন শৰ্মাৰ মনত ডাঙৰ সৰু বা ধনী হুথীয়া পাৰ্থক্য নাছিল। শৰ্মাৰ অকাল বিয়োগত অসমীয়া সাহিত্য ক্ষেত্ৰত অপূৰণীয় ক্ষতি হ'ল। এইজন মৰমৰ হেমন্তলৈ মোৰ আন্তৰিক চেনেহ আৰু ভালপোৱাৰে বিবেচী আত্মাৰ সদগতি কামনা কৰিলো।

শ্ৰীবিনয়ভূষণ চৌধুৰী

কামৰূপ জিলা সাহিত্য সভাৰ সক্ৰিয় সভাপতি ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

অমম সাহিত্য সভাৰ সভাপতিসকলৰ ভিতৰত সাংগঠনিক দিশত কৰ্মযোগী ৬গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱৰ নামটো যেনেদৰে চিহ্নবৰণীয়া, কামৰূপ জিলা সাহিত্য সভাৰ (পূৰ্বৰ নাম সাহিত্য পৰিষদ) সভাপতিসকলৰ ভিতৰতো ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ নামটি চিহ্নদিনৰ বাবে এগৰাকী সুসংগঠক আৰু সক্ৰিয় সভাপতি হিচাপে বৈ যাব। এই ক্ষেত্ৰত আমাৰ সৌভাগ্য হৈছিল যে আমাৰ তিনি বছৰীয়া সম্পাদকৰ কালছোৱাত অবিভক্ত কামৰূপ জিলাত সাহিত্য পৰিষদৰ সভাৰ সভাপতি (১৯৮৬-৮৭) ৰূপে থকা কালছোৱাত তেখেতৰ লগত থাকি ঘনিষ্ঠভাৱে কাম-কাজৰ সুযোগ পাইছিলোঁ। তেখেতৰ এটা ইচ্ছা আছিল যে তেখেতৰ দিনতে কামৰূপ জিলা সাহিত্য পৰিষদৰ জালুকবাৰীত থকা নিজস্ব ভূমিখণ্ডত এটা স্থায়ী ভৱন নিৰ্মাণ কৰাটো। ইয়াৰ বাবে তেখেতে সহযোগী হিচাপে নিৰ্বাচিত কৰি লৈছিল শ্ৰীনিৱদীপ বৰুৱা পাটগিৰি আৰু অধ্যাপক শ্ৰীকনক চন্দ্ৰ ডেকাদেৱক। গৃহ নিৰ্মাণ উপসমিতিৰ আহ্বানক হিচাপে অধ্যাপক শ্ৰীডেকাদেৱৰ অক্লান্ত পৰিশ্ৰমৰ ফলতেই ডক্টৰ শৰ্মাৰ কাৰ্যকালতে ১৯৮৭ চনৰ ১৮ জানুৱাৰী তাৰিখে (মৃত্যুৰ পূৰ্বা পাঁচ বছৰ পূৰ্বে) নিজস্ব ভৱনৰ দ্বাৰ উন্মোচন কৰিব পৰা গৈছিল। ১৯৮৭ চনৰ ২৪, ২৫ জানুৱাৰী তাৰিখে বাহুদৌত অনুষ্ঠিত হোৱা জিলা সাহিত্য সভাত পঞ্চদশ বাৰ্ষিক অধিবেশন মুকলি সভাত ২২ পৃষ্ঠা জোৰা তেখেতে লিখনি সভাপতি হিচাপে অভিভাষণ পাঠ কৰিছিল সেইখন কেইবাটিও দিশৰপৰা অতিশয় মূল্যবান হৈ ব'ব। এইবোৰ কথা আজি বৰকৈ মনত পৰিছে। সঁচাকৈয়ে তেখেতৰ সান্নিধ্য লাভ কৰি সাহিত্য সভাৰ বহুতো নজানা কথা জানিবৰ সুযোগ লাভ কৰিছিলোঁ।

ভৱত চন্দ্ৰ ডেকা

প্ৰাঃ সম্পাদক,

কামৰূপ সাহিত্য পৰিষদ

২০/১/৯২

জয়তু ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা

যোৱা এবাৰ জাহুৰাৰী তাৰিখে জৰ্জ ফিল্ডত শৰ্মা ছাৰে মোৰ লগতে মোৰ পত্নীক লগ পাই আৰু ছয়কো তেখেতৰ ঘৰলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰে। এনে এজন গুণী-জ্ঞানী লোকৰ আমন্ত্ৰণ পাই স্বাভাৱিকতে উৎফুল্ল হৈ পৰোঁ আৰু বিহুৰ ভিতৰতেই এদিন মোৰ সত্ত্ব প্ৰকাশিত গ্ৰন্থ এখন লৈ তেখেতৰ বাসভৱন পাওঁ। অতি আদৰেৰে, মুখতৰা হাঁহিৰে ছাৰে বহিবলৈ দিয়ে আৰু সত্ত্ব প্ৰতিষ্ঠিত “গল্প শিল্প অনুষ্ঠান”ৰ কথা সোধে। কথাৰ মাজতে যোৱা চাৰি তাৰিখে গ্ৰন্থ মেলাত দিয়া আশীৰ্বাদখিনি সিদিনাও তেওঁ মুখেৰে উচ্চাৰণ কৰে। এনেতে স্নানাহিত্যিক অধ্যাপক কনক চন্দ্ৰ ডেকা উপস্থিত হোৱাত মোৰ বিষয়ে তেখেতক চিনাকি কৰি দিয়ে। অধ্যাপক ডেকা মোৰ লগত বহুদিনৰ চিনাকি।

ওঠৰ তাৰিখে সন্ধিয়া অফিছৰপৰা গৈ পদূলিমুখত বোৱাৰ লগে লগে শ্ৰীমতীয়ে উৰি অহা দি আহি মোক থোকা-থুকি মাতেৰে ক’লে : হেমন্ত শৰ্মা ছাৰ ঢুকাল। মই বজ্জপাত পৰা মানুহৰ দৰে থিয় হৈ ব’লোঁ। মোতকৈও মোৰ পৰিবাৰে বংশেষ আঘাত পালে। কাৰণ, মাথোঁ ছয়দিন আগতে গ্ৰন্থ মেলাত তেওঁ শৰ্মা ছাৰৰ লগত হেপাহ পলুৱাই কথা পাতিছিল।

সিদিনা গ্ৰন্থ মেলাত ভাষণ দিওঁতে শৰ্মা ছাৰৰ সন্মুখেতে কৈছিলোঁ : “কেৱল লিখকসকলেই যুগ যুগ ধৰি মানুহৰ লগত কথা পাতি থাকিব পাৰে—আনকি তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছতো কথা পতা শেষ নহয়। এই ভাগ্যৰ অধিকাৰী কেৱল লিখকসকল।”—আজি শৰ্মা ছাৰৰ অকাল মৃত্যুতে বিদেহী আত্মাৰ চিৰশান্তি কামনা কৰাৰ লগতে উপবোধ কথাবাৰৰ বাবে বাবে উচ্চাৰণ কৰিবৰ মন গৈছে।

দীনেশ শৰ্মা

অশ্ৰু-অঞ্জলি

হে মহান,

পূজ্য শ্ৰদ্ধা ভাজন,
অবুজ বেদনাত, ভাষা হেৰাই
কিদৰে তোমাক
জনাওঁ বিদায় ?
জোনাকীৰ মাজৰপৰা
খহি পৰিল, এটি জ্যোতিষ্ক তৰা,
কিদৰে পাহৰিম
তোমাৰ মহানতাক ?
নেপাওঁ আমাৰ মাজত
নতুন এজন।
অমায়িত গুণৰ,
গুণীমান জন।

সেয়েহে,

অবুজ বেদনাত, চকুলো সৰে।
বাধাই আৰু বেজাৰ দিয়ে।
কিয় আঁতৰি গ’ল ?
কিয় বেজাৰ দিলা ?

হে পূজ্যজন,

মোহাচ্ছন্ন মায়াৰ সংসাবত,
পালা বহুতো,
তথৰ উপৰি তথ
জীৱন যুদ্ধত
ভাগৰি পৰিলা
অকণো শাস্তি
ক’তো বিচাৰি নেপালা।

হে মহান,

তোমাক দিবলৈ
অভাগীৰ নাই একো সফল।

সেয়েহে,

অশ্ৰু-অঞ্জলি বাচি
কৰিছোঁ মিনতি,
তোমাৰ আত্মাই পাওক চিৰ-শান্তি।

লীনা চক্ৰবৰ্তী

শোক বাৰ্তা

অসম সাহিত্য সভাৰ অন্ততম কৰ্মধাৰ অসমৰ লোকসংস্কৃতিৰ একনিষ্ঠ সাধক, স্নসাহিত্যিক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ আকস্মিক বিয়োগত অসম সাহিত্য সভাৰ সভানেত্ৰী ড° নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈ আৰু প্ৰধান সম্পাদক নাহেৰু পাত্ৰনে গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰে। শ্ৰীশৰ্মাই অসম সাহিত্য সভাৰ লগত নিবিড় সম্পৰ্ক বন্ধা কৰাৰ উপৰি বিভিন্ন সময়ত সভাৰ প্ৰধান সম্পাদক, উপ-সভাপতি, সহকাৰী সম্পাদক, পত্ৰিকা সম্পাদক, কাৰ্যনিৰ্বাহক সদস্য হিচাপে সভালৈ বহুযুগীয়া বৰঙনি আগবঢ়াইছিল। শৰ্মাৰ মৃত্যুৰ বাতৰিয়ে সাহিত্য সভাৰ লগত জড়িত সকলোকে ত্ৰিস্থিত কৰে। সভাৰ তিনিওটা কাৰ্যালয় চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন, ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন আৰু বাংছিনা ভৱনত সভাৰ পতাকা অৰ্ধনমিত কৰি শোক প্ৰকাশ কৰা হয়। সভানেত্ৰী ড° নিৰ্মলপ্ৰভা বৰদলৈয়ে শোকবিভূত হৈ শৰ্মাৰ বাসভৱনত শেষ শ্ৰদ্ধা তৰ্পণ কৰে।

সভাৰ সহকাৰী সম্পাদক শ্ৰীপৱন কুমাৰ বৰুৱাৰ লগতে বহুতো সদস্যই আজি বিয়লি ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন প্ৰাংগণত শ্ৰীশৰ্মাৰ মৃতদেহত শ্ৰদ্ধা তৰ্পণ কৰে। প্ৰধান সম্পাদক নাহেৰু পাত্ৰনে সংবাদ পত্ৰলৈ দিয়া এক বিজ্ঞপ্তিযোগে শৰ্মাৰ দৰে একনিষ্ঠ সাহিত্য সেৱকজনৰ মৃত্যুত সাহিত্য সভাই এটি লাইখুটা হেৰুৱাব বেদনা অনুভৱ কৰিছে বুলি জনায় আৰু লগতে শোক সন্তপ্ত পৰিয়ালবৰ্গলৈ আন্তৰিক সমবেদনা জ্ঞাপন কৰে।

শ্ৰীপৱন কুমাৰ বৰুৱা

সহকাৰী সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

১৮/১/২২

সদা হাস্যময় ড° শৰ্মা

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাক পোন প্ৰথমবাৰ লগ পাইছিলোঁ, দমদমা হাইস্কুলত চাকৰি কৰি থকা কালত আমাৰ গাঁৱত। তাৰ পিছত গুৱাহাটীৰ কটন কলেজলৈ অহাৰ পিছত অন্ত নহ'লেও অসম সাহিত্য সভা আৰু কামৰূপ সাহিত্য সভাৰ সভাবোৰত নিবিড়ভাৱে লগ পাইছিলোঁ। সদানন্দ, সদাহাস্যময়, যুক্তিৰ বাহিৰৰ এযাৰি কথাও বেছিকৈ নোকোৱা এই স্পষ্টবাদী লোকজন মাত্ৰ কেইঘণ্টা-মানৰ ব্যৱধানত চকুৰ আঁতৰ হৈ গ'ল! অতি অকল্পনীয়, অতি মৰ্মস্তব্ধ!

তেখেতৰ এযাৰি কথা/মই কাহানিও পাহৰিব নোৱাৰোঁ। অসম সাহিত্য সভাৰ সহযোগত ৰাষ্ট্ৰীয় গ্ৰন্থ ভাণ্ডাৰ এখনি আলোচনা চক্ৰ গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত হৈছিল। সেই চক্ৰত এজন কিছু নতুন নাট্যকাৰ বিজ্ঞানে অসমীয়া সাহিত্য জগতত তেতিয়ালৈ থোপনি পোতা নাছিল, তেওঁ নাটকৰ সম্পৰ্কত এটি অতি পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ ভাষণ দিলে। এই ভাষণে শ্ৰীশৰ্মাক বৰকৈ অভিভূত কৰিলে। তেওঁ কৈ পেলালে যে “আজিৰপৰাহে মোৰ সাহিত্য জীৱন আৰম্ভ হ'ল। সাহিত্যিক বোলাই আগতে যিবোৰ ছপা আখৰ ওলাইছিল তাৰ যেন কোনো মূল্যই নাই।” শ্ৰীশৰ্মাই এনেদৰে আনৰ জ্ঞান গৰিমাক সন্মান জনাব জানিছিল তেওঁ লাগে তেওঁতকৈ যিমানই কনিষ্ঠই নহওক কিয়!

ড° শৰ্মাৰ এই বৈকল্পী বিনয়ক তেওঁৰ বহু অধ্যাপক সাহিত্যিক বন্ধুৱে সিদিনা ব্যঙ্গ কৰিছিল। কিন্তু শৰ্মা তেওঁৰ এই গুণৰ কাৰণেই বে হৈ পৰিছিল সৰ্বজন প্ৰিয়।

ড° শৰ্মাৰ মৃত্যুয়ে আমাৰ বহু সম্ভাৱনাক মৰিমূৰ কৰিলে। অসম আৰু কামৰূপ সাহিত্য সভাই হেৰুৱালে এজন প্ৰকৃত কাণ্ডাৰীক।

আজি অশ্রু-অঞ্জলি বচাব বাহিৰে আমাৰ আছেইবা কি?

চিত্ৰ মহন্ত

প্ৰাক্তন সভাপতি

কামৰূপ সাহিত্য সভা, গুৱাহাটী

শ্রদ্ধাজ্ঞান ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ পৰিয়ালবৰ্গ লৈ

সন্মান পূৰ্বক নিবেদন,

বন্ধুবৰ শৰ্মাদেৱৰ মৃত্যুৰ বাতৰিয়ে আমাৰ পৰিয়ালৰ সকলোটিকে বিশেষকৈ মোৰ পৰিবাৰক বৰ কষ্ট দিলে। পৰিবাৰে প্ৰায়ে তেখেতক সাহিত্য সভা বিলাকৰ (বছৰেকীয়া অধিবেশনবিলাকত) লগ পায়। তেখেতৰ হাঁহিমুখ আৰু নিজৰ আপোনজনৰ দৰে কথা পতা আজিও মনত পৰে। সেই সিদিনা ১৯৯১ তাং মোৰ ৭৯ তম জন্ম তিথিত বেলতলাৰ মৈদাম গাঁৱত আমাৰ পৰিয়ালৰ সকলোটিয়ে লগ পাইছিল। তেখেতৰ সেই সময়ত, লোৱা ফটোখনো আমাৰ হাতত আছে। সেই ফটোখনে তেখেতৰ স্মৃতি সদায় আমাৰ মাজত জীয়াই ৰাখিব। সকলো ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা। কোনে জানে কাৰ কেতিয়া কি হয়।

“তেখেতৰ আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক।” আমি ঈশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছোঁ।

আপোনালোকৰ হৃদয়ত আমিও সমভাগী।

শ্রদ্ধা জনাই আজিলৈ সামৰিলোঁ। স্মৃতি ৰাখিব পাৰিলে লগ পামহক।

ইতি—

আপোনালোকৰ

শ্ৰীৰমা বৰঠাকুৰ

তবাজান

ঘোৰহাট-১

১৯১৯২

শোক সভাৰ প্ৰস্তাৱ

প্ৰতি

শ্ৰীমতী ইন্দিৰা দেৱী

মহোদয়া,

নমস্কাৰ ল'ব। আপোনাৰ স্বামী শ্ৰদ্ধেয় ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ বিয়োগত আপোনালোকৰ লগতে আমিও মৰ্মান্তিক দুখ পাইছোঁ। এই সময়ত আপোনালোকক ধৈৰ্য্য ধৰি থাকিবলৈ ভগৱানে শক্তি দিয়ক। এয়ে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা। যোৱা ২০।১।৯২ তাৰিখে আমাৰ শৰাইঘাট সাহিত্য সমাজৰ দ্বাৰা আয়োজিত শোক সভাত গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰা হয়। তলত দিয়া শোক প্ৰস্তাৱটি সভাই গ্ৰহণ কৰে।

শোক প্ৰস্তাৱ : আজি ২০।১।৯২ তাৰিখে মালিগাঁৱৰ শৰাইঘাট সাহিত্য সমাজৰ দ্বাৰা আয়োজিত এখন শোক সভাত অসমৰ বিশিষ্ট সাহিত্যিক, শিক্ষাবিদ ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ আকস্মিক বিয়োগত গভীৰ শোক প্ৰকাশ কৰা হয়। শ্ৰীদ্বিজেন্দ্ৰ নাৰায়ণ গোস্বামীদেৱৰ সভাপতিত্বত মালিগাঁৱৰ নামঘৰ প্ৰাঙ্গণত অনুষ্ঠিত হোৱা শোক সভাত এক মিনিট সময় মৌনতা অৱলম্বন কৰি বিদেহী আত্মাৰ সদগতিৰ কাৰণে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনায় আৰু শোকসন্তপ্ত পৰিয়ালবৰ্গলৈ সমবেদনা জ্ঞাপন কৰা হয়।

ভবদীয়

শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ ভালুকদাৰ

সম্পাদক, শঃ সাঃ সমাজ

মালিগাঁও, ২০।১।৯২ ইং

শ্ৰীদ্বিজেন্দ্ৰ নাৰায়ণ গোস্বামী

সভাপতি

২০।১।৯২ ইং

অধ্যাপক হেমন্ত শৰ্মাৰ বিয়োগত

হেমন্ত আৰু আমাৰ মাজত নাই, এই কথা বিশ্বাস কৰিবৰ মন নাযায়। তথাপি এই কথা নিদাকণ সত্য। এনেকুৱাই আমাৰ মোহ যে হঠাৎ মনত খেলায় যেন কিবা প্ৰকাৰে ক'বাবপৰা তেওঁ আহি ওলাব আৰু পদূলি মুখৰপৰা চিঞৰি আহিব 'সক বো'। মনে প্ৰবোধ নামানে। অথচ, যোৱা ওঠৰ তাৰিখে অন্তিম শব্দাত তেওঁক দেখি আহিছোঁ। মৃত্যুৰ কোনো যন্ত্ৰণা তেওঁৰ মুখত নাই। জীৱন কালৰ প্ৰফুল্ল হাঁহিব ছাঁ তেতিয়াও তেওঁৰ চকুৱে মুখে পৰি আছিল। শান্তি মনেই তেওঁ মৃত্যুকো সাৰটি লৈছিল।

কিমান দিনৰ কথা। মোৰ বিয়াৰ পাছৰপৰাই মই তেওঁক আমাৰ পৰিয়ালৰে এজন বুলি জ্ঞান কৰিছিলোঁ। কাৰণ তেওঁ মোৰ স্বামী উমাকান্ত শৰ্মাৰ আপোন ভাইৰ দৰে আছিল। মোৰ মনত পৰে যে তেওঁৰ বিয়াৰ দিনাখন মোৰ স্বামীয়ে দৰাব সাজত তেওঁক কইনাৰ ঘৰলৈ নিজৰ গাড়ীত তুলি নিজে গাড়ী চলাই নিছিল। সেই হেমন্ত—সুশ্ৰী, স্বাস্থ্যৱান, বুদ্ধিমান আৰু অক্লান্ত পৰিশ্ৰমী হেমন্ত, ভৰ ডেকা বয়সতে আমাৰ মাজৰপৰা নাইকিয়া হৈ গ'ল।

হেমন্ত, পণ্ডিত মানুহ, তথাপি আছিল মোৰ এজন সক ভাইৰ দৰে। বোল তাৰিখে আবেলি তেওঁ আৰু অধ্যাপক কনক চন্দ্ৰ ডেকা দুয়ো আমাৰ ঘৰলৈ আহি পিঠা-পনা খাই পাছদিনাখনৰ মিটিঙলৈ বাবে বাবে মোকো নিমন্ত্ৰণ দি গৈছিল। সেয়ে শেষ দেখা।

ভগৱানে তেওঁৰ আত্মাক চিৰশান্তি দিয়ক। এয়ে মোৰ কাতৰ প্ৰাৰ্থনা।

সক বোঁ সৰস্বতী

এয়াৰ কথা

হঠাতে যে হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ মৃত্যু হ'ব এই কথা মই সপোনতো ভাবিব পৰা নাছিলোঁ। খবৰটো পাই তেওঁক মেডিকেল কলেজত চাবলৈ গ'লো। তাত নেপালোঁ। আহিলোঁ ঘৰলৈ। ঘৰত আহি সবিশেষ সকলো জানিলোঁ। মৃত্যুক চকুৰ আগত দেখিলোঁ। মানুহজন গুই আছে যেন লাগিল। জ্যোতিপ্ৰসাদৰ কবিতা এটা মনত পৰিলে :

হে মৃত্যু নমস্কাৰ !

চকু পানীৰে

তোৰ পূজাৰ শৰাই

ইমান জাতিকাৰ !

নমস্কাৰ জনাই ঘূৰি আহোঁতে ঔপন্যাসিক উমাকান্ত শৰ্মাৰ মটৰত আহিছিলোঁ। আমি হেমন্ত শৰ্মাৰ কথা পাতিব নোৱাৰিলোঁ। মনৰ শোক ঢাকিবলৈ সাহিত্যৰ কথা পাতিলোঁ। সাহিত্যইতো আছিল হেমন্ত শৰ্মাৰ প্ৰাণ। তেওঁৰ লগত মোৰ শ্ৰদ্ধা আৰু চেনেহৰ সম্পৰ্ক আছিল। হেমন্ত শৰ্মাৰ নিস্বার্থ নিষ্ঠাই মোক অভিভূত কৰিছিল। তেওঁৰ অনুসন্ধান-স্পৃহা, সৰ্বজনবিদিত। তেওঁ লিখিছিল। লেখাতেই নিজক বিচাৰি পাইছিল। সাহিত্য সভাৰোৰ তেওঁৰ আছিল দ্বিতীয় ঘৰৰ দৰে। তেওঁৰ বচনা আৰু সাহিত্য সেৱাৰ বাবেই তেওঁ সাহিত্য-প্ৰেমী মানুহৰ অন্তৰত ঠাই পাইছিল।

তেওঁৰ অকাল মৃত্যু দুখজনক। তেওঁৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ বিষয়ে মই বিশেষ নেজানোঁ। কিন্তু একমাত্ৰ পুত্ৰৰ বিয়োগে যে তেওঁৰ অন্তৰ ভাঙি পেলাইছিল, সেই কথা জানোঁ। তথাপিও তেওঁ হাঁহি হাঁহি সাহিত্য সেৱা কৰিছিল। তেওঁৰ স্মৃতিৰ প্ৰতি মই শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

২২/১১/২০১১

বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য্য

অশ্রু-অঞ্জলি

ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা মোৰ সন্মুখীয় মহাই নহয় মোৰ সাহিত্য জীৱনৰ এজন গুৰু। বহুক্ষেত্ৰত বহু অনুপ্ৰেৰণা, বহু উপদেশ তেখেতৰপৰা পাইছোঁ। আনকি অসমৰ জনগোষ্ঠীৰ বিষয়ে মোৰ অধ্যয়নত তেখেতে মোক বহু সহায় কৰি গৈছে। আজি তেখেতৰ বিদায়ত মই কি ক'ম? কিবা আছে লিখিবলৈ। তেখেতৰ আত্মাই আমাক সকলোকে সহনশীল হ'বলৈ শিকাওক—মৰমৰ বাট দেখুৱাওক—এয়ে মোৰ সৰু অঞ্জলি।

শ্ৰীনগেন্দ্ৰ নাথ বৰুৱা

কুচ্ছ সাধনা তথা বিশ্বয়কৰ কৃতিত্বৰ মূৰ্ত ৰূপ এটি অকালতে হ'ল তিবোহিত। মোৰ গুৰু ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ বিদেহী আত্মাৰ সদগতি কামনা কৰিলোঁ।

২১/১১/২২

শ্ৰীনবীন চন্দ্ৰ শৰ্মা

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ মৃত্যুত অশ্রু-অঞ্জলি

১৯৫৮ চনত গুৱাহাটীৰ বিহাৰাবীত এটা মেচত শ্ৰীহেমন্ত কুমাৰৰ লগত আমাৰ চিনাকি হয়। চফল ডেকা ডক্টৰ শৰ্মাৰ কথা কওঁতে অসম সাহিত্য সভাৰ সভাপতি আৰু আৰ্য্যবিজ্ঞাপীঠ কলেজৰ প্ৰতিষ্ঠাপক অধ্যক্ষ প্ৰয়াত গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱৰ কথা মনলৈ আহে। তেখেতক শৰ্মাদেৱে জ্যেষ্ঠ ভাতৃ তথা পিতৃসম জ্ঞান ও শ্ৰদ্ধা কৰিছিল। শৰ্মাদেৱৰ বোগেদি মই ৬গিৰিধৰ শৰ্মাদেৱক সান্নিধ্যলৈ সৌভাগ্য হৈছিল। হেমন্ত শৰ্মাৰ প্ৰতি আমাৰ আপোন ভাব হোৱাত আমি এদিন অধ্যক্ষ গিৰিধৰ শৰ্মাৰ ওচৰত হেমন্ত শৰ্মাৰ বিবাহৰ প্ৰস্তাৱ দিলোঁ। উপায়াস সত্ৰাট বজ্জনীকান্ত বৰদলৈৰ বৰজীয়াবীৰ নাতি অৱসৰপ্ৰাপ্ত উপ স্কুল পৰিদৰ্শক প্ৰেমনাথ বৰুৱাৰ কন্যা আৰু মোৰ মৰমৰ বন্ধু নীলনাথ বৰুৱাৰ ভগ্নী শ্ৰীমতী ইন্দিৰা আইদেউৰ। সাহিত্য সেৱী কটন কলেজৰ অধিবক্তা শ্ৰীহেমন্ত শৰ্মাৰ লগত ইন্দিৰা আইদেউৰ বিবাহ ৬গিৰিধৰ শৰ্মাৰ অভিভাৱকত্বত পকা হ'ল। কন্যা পক্ষক আমি মোৰ জোৰপুখুৰীত থকা ভাড়া ঘৰত বাধি মোৰ ঘৰৰপৰাই বিবাহ সম্পন্ন কৰি কন্যা উলিয়াই দিছিলোঁ।

হেমন্ত শৰ্মাই নিজক প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ লগে লগে তেখেতৰ ভাতৃদ্বয় দেৱেশ্বৰ আৰু মনোজ্ঞৰ উন্নতিৰ বাবে সকলো প্ৰকাৰৰ চেষ্টা কৰিছিল। শৰ্মাৰ সুখৰ সংসাৰত তিনিজনী কন্যা এটি সন্তান হৈছিল। কালৰ কুটিল গতিত একমাত্ৰ পুত্ৰ সন্তানটি যোৱা বছৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত হেৰুৱাই যদিও তেখেতে অসীম ধৈৰ্য্যৰে সকলো দুখ মূৰ পাতি লৈছিল আৰু তেখেতক বিচলিত হোৱা দেখা নগৈছিল।

অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে অসম সাহিত্যলৈ প্ৰচুৰ অৱদান দি গ'ল। সিদিনা ওঠৰ জানুৱাৰী তাৰিখে পুৱা ৯ মান বজাত স্বৰ্গীয় শৰ্মাৰ শোহাত যেন মোৰো অহুজপ্ৰতিম অধ্যাপক, সাহিত্যসেৱী শ্ৰীমান কনকচন্দ্ৰ ডেকাই আহি আমাক ৬হেমন্ত শৰ্মাৰ হৃদয় ৰোগত আক্ৰান্ত হৈ চিকিৎসা দিবলৈ সুবিধা নিদি ইহসংসাৰ ত্যাগ কৰাৰ খবৰ দিয়াত আমি অতি মৰ্মাহত হৈ মেডিকেল কলেজলৈ গৈ আমাৰ শেষ শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিলোঁগৈ।

শ্ৰীবাধা বৰা

ৰাজগড় ব'ড

গুৱাহাটী-৩

২০/১১/২২

জোনাকী সাহিত্য সমাজৰ শ্ৰদ্ধাৰ্ঘ

সুপ্ৰসিদ্ধ পণ্ডিত, গৱেষক, লোক-সাহিত্যিক, চুটি গল্পকাৰ, সূক্ষ্ম সমালোচক, ঔপন্যাসিক, ভ্ৰমণ-সাহিত্যিক, প্ৰাচ্যতত্ত্ববিদ, পুৰাতত্ত্ব ইতিহাস-সংস্কৃত প্ৰেমী, অসম সাহিত্য সভাৰ ভূতপূৰ্ব পত্ৰিকা সম্পাদক, প্ৰধান সম্পাদক, উপ-সভাপতি, অবিভক্ত কামৰূপ সাহিত্য পৰিষদৰ কৰ্মঠ প্ৰাক্তন সভাপতি অসম সমবায় সমিতিৰ প্ৰাক্তন সম্পাদক, সৱিতা সভাৰ ভূতপূৰ্ব উপ-সভাপতি আৰু জোনাকী সাহিত্য সমাজৰ প্ৰাণ আৰু কাণ্ডাৰী-স্বৰূপ ডক্টৰ হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল আৰু আকস্মিক বিয়োগত জোনাকী সাহিত্য সমাজৰ অশ্ৰুবান।

শ্ৰীমতী নিলীমা দত্ত

সম্পাদিকা

জোনাকী সাহিত্য সমাজ

গুৱাহাটী

২৮/১১/২২

কামৰূপ অল্পসংখ্যক সমিতিৰ কাৰ্যনিৰ্বাহক সদস্য আছিল ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা। এদিন সমিতিৰ কাৰ্যালয়লৈ আহি হাঁহি এটাৰে ধৰিলে—“মোক নামাতিজে কিয় ঘোঁৰাখন বৈঠকলৈ?”

সম্পাদক অৰূপ হ’ল বহীখন চাই শৰ্মাক দেখুৱাই ক’লে, “এয়া দেখোন আপুনি নিজেই চহী কৰি লৈছিল জাননী!”

“এ, হয় নেকি! পাহৰি গ’লো তেনেহ’লে।” বুলি আকৌ হাঁহি এটা মাৰিলে।

আন এদিন আহি সমিতিৰ আন কোনো সদস্যক নেদেখি সম্পাদকক স্মিলে—“কোনো অহাই নাই দেখোন। মোৰ সোনকাল হ’ল নেকি?”

“কিহৰ সোনকাল হ’ল বুলিছে?”

“কেলেই আজি সভা নাছিল জানো?”

সম্পাদকৰ হাঁহি উঠি গ’ল। “সভা কাইলৈহে। আপুনি আগদিনাই আহি কাক পাবহি!”

“এম্ মই ভুলেই কৰিলোঁ তেনেহ’লে। সভা আজিয়েই বুলি ভাবিছিলোঁ।” আকৌ হাঁহি দিলে গুৱো।

এই খবৰৰ আকৌ হ’ল মোৰা সিদিনা। যোৱা ১৮ জানুৱাৰী তাৰিখে কামৰূপৰ আহি সোমাকুঁতেই ঘৰত থবৰ দিলে ড° শৰ্মা ঢুকাল। কেইবাজনোও মোক থবৰ কৰিছিল। মই থব হৈ গ’লোঁ। কোন হেমন্ত শৰ্মা? মই বিশ্বাস কৰিব খোজা নাছিলোঁ আমাৰ সুস্থদয় বন্ধু, সাহিত্যিক, সমালোচক, অধ্যাপক ড° হেমন্ত শৰ্মা সঁচাকৈয়ে ঢুকাল বুলি। কিন্তু নিয়তি নিষ্ঠুৰ। আমাৰ বিশ্বাস-অবিশ্বাসলৈ কেৰেপ নকৰে।

শৰ্মাই আকৌ আগতীয়াকৈ গুচি ঘোঁৰাৰ কথা ভাবিলে। সময় কোনো-মতেই হোৱা নাছিল। সূস্থ সবল মানুহটোৱে কিয় এনেকৈ ভতাতৈয়া কৰিলে? কিহৰ চিন্তাই বিভোৰ কৰি গৈছিল ড° শৰ্মাক? সকলো সময়তে ব্যস্ত হৈ থকা মানুহটোক কিহে হেঁচি ধৰিলে যে প্ৰাণবো মায়া এৰিব লগা হ’ল।

এবছৰ মানৰ আগতে মাথো ড° শৰ্মাৰ একমাত্ৰ ল’ৰাটোৰ মৃত্যু হ’ল। এক ভয়াবহ ৰোগৰ চিকিৎসা চলি থকা অৱস্থাত, বিজুলী প্ৰবাহ বন্ধ হৈ চিকিৎসাৰ যন্ত্ৰ বিকল কৰি পেলালে।

যন্ত্ৰটোকে নহয়, ড° শৰ্মাৰ একমাত্ৰ উত্তৰাধিকাৰী, ধীৱনৰ সকলো আশা-ভৱসাৰ থল, ঐহিক, পাৰ্থিৱ সকলো সম্পদ যাৰ বাবে এৰি থৈ ঘোঁৰা কথা, সেই ল’ৰাটোৱেই ভৰ ডেকা বয়সত হেৰাই গ’ল আৰু সেই হেৰাই ঘোঁৰা কৰুণ অসহায় অৱস্থাই ড° শৰ্মাৰ মন হিয়াকো বিকল কৰি থৈ গ’ল।

সেই কথা কোনেও নাজানিলে, কোনেও তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰিব নোৱাৰে বুলি জানি মুখৰ হাঁহি এটাৰে হিয়াৰ সেই দাঁহ ঢাকি থৈ দিলে।

কিন্তু নোৱাৰিলে। একোটা কৰুণ দাহেই নিশ্চয় ড° শৰ্মাৰ সৰ্বাটোকো বিকল কৰি পেলালে সেই শনিবাৰে।

অতুলানন্দ গোস্বামী

শ্রদ্ধাঞ্জলি

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ ১৮ তাৰিখে বাতিপুৰা বিয়োগৰ বাতৰি পাই মৰ্মাহত হ'লোঁ। এটা ভাবিব নোৱৰা কথা বাস্তৱত পৰিণত হ'ল। ভগৱানৰ চৈধ্য বিকল্পে আমাৰ ঘাইলৈ অধিকাৰ নাই বুলি আমি এই বেদনা বহন কৰিবই লাগিব।

মই ১৯৬২ চনত কটন কলেজত পঢ়োঁতে শৰ্মা ছাবক পাওঁ। তেওঁ আমাক বি.এ-ত অসমীয়া পঢ়াইছিল। তেওঁক সকলো ছাত্ৰই ভাল পাইছিল। তেওঁৰ প্ৰতি মোৰ শ্ৰদ্ধা আৰু মোৰ প্ৰতি তেওঁৰ মৰম মোৰ চাকৰি জীৱনত বেছি গাঢ় হৈছিল। মোৰ বিভাগীয় সকলো অনুষ্ঠানতেই শৰ্মা ছাবক পাইছিলোঁ। মোক এইবোৰত নানাভাৱে সহায় কৰিছিল। অসমৰ বাহিৰলৈ আলোচনা-চক্ৰ আদিত যোগদান কৰিবলৈ একেলগে গৈছিলোঁ বা আলোচনাচক্ৰ বা অধিবেশনৰ স্থানত লগালগি হৈছিলোঁ। তেওঁ মোক সকলো গুৰু কামতেই উদগনি দিছিল আৰু মোৰ পাছত থিয় হৈছিল। মোক লৈ তেওঁ যেন গোবৰ অনুভৱ কৰিছিল তাক সময়ে সময়ে ব্যক্ত কৰিছিল।

এইজন সহজ, সৰল, হাঁহিমুখীয়া, নিবহংকাৰী, জ্ঞান-পিপাসু শিক্ষক, সংগঠক আৰু গবেষক আমাৰ মাজৰপৰা চিৰদিনৰ বাবে শুচি গ'ল যদি হৈ আকাশলৈ উৰি—তেওঁ আমাৰ মাজলৈ কেতিয়াও ঘূৰি নাহে! তেওঁৰ নশ্বৰ দেহ ছাইত পৰিণত হ'ল।

তেওঁৰ বিদেহী আত্মাই চিৰশান্তি লাভ কৰক। এয়ে আমাৰ প্ৰাৰ্থনা।

ৰবীন দেৱ চৌধুৰী

তৰ্পণ

বন্ধুবৰ ৩/হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ সৈতে মোৰ প্ৰথম পৰিচয় হয় তাহানি, যেতিয়া তেওঁ পুৰণি কাৰ্জন হল লাইব্ৰেৰীত কাম কৰি আছিল। তাত কাম কৰি থকাৰ সময়তে তেওঁ বি.এ পাচ কৰে আৰু পিছত ইং ১৯৫৫-৫৬ চনত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত অসমীয়া বিভাগৰ এম.এ শ্ৰেণীত পঢ়িবলৈ মোৱাৰ সময়ত মই তেওঁক সহপাঠী ৰূপে পাওঁ। চিনাকিৰ প্ৰথম-পৰ্বত আমাৰ ব্যৱহাৰ “আপোনা-আপুনি”ৰ স্তৰত আছিল যদিও পিছত অন্তৰঙ্গতা বৃদ্ধিৰ লগে লগে কেতিয়া যে সি “তুমা-তুমি”ত পৰিণত হ'লগৈ মনত নাই। ভদ্ৰ বৰা, মই, হেমন্ত, ৩/ৰাম কৃষ্ণ ওজা, নাৰায়ণ দাস, সৰ্বেশ্বৰ ৰাজগুৰু, সুনীল শৰ্মা আদিয়ে একেলগে ইং ১৯৫৫ আৰু ইং ১৯৫৬ চনত একেলগে Summer School of Linguisticsত যোগদান কৰি এবাৰ পুণালৈ আৰু এবাৰ মহীশূৰলৈ গৈছিলোঁ। তাত আমি ফুৰা-চকা কৰোঁতে সুবিধা মতে নিজৰ মাজত একোটা গোট গঠন কৰি ফুৰা-চকা কৰিছিলোঁ। বেছিভাগ সময়তে হেমন্ত, ভদ্ৰ বৰা আৰু মই সদায় একেলগে আছিলোঁ। হেমন্তই তেওঁৰ ভ্ৰম-কাহিনী “কাৰেবীৰ পাৰে পাৰে” পুথিত আমাৰ সেই প্ৰবাসৰ দিনকেইটাৰ কিছু বিৱৰণ লিপিবদ্ধ কৰি থৈ গৈছে। বন্ধুবৰ আকস্মিক মৃত্যুত, শোকাবুল অন্তৰত সেইবোৰ স্মৃতি আজি পুনৰ সজীৱ হৈ উঠিছে। তেওঁৰ মৃত্যু আমাৰ এটি অপূৰণীয় জাতীয়-ক্ষতি। অসম সাহিত্য সভা, সৱিতা-সভা, গুৱাহাটী সাহিত্য সভা, অসম লেখক সমবায় সমিতি লিমিটেড, আদিত তেওঁক মই সহকৰ্মী সহযাত্ৰী হিচাপেও পাইছিলোঁ। এতিয়া আমি তেওঁৰ অনুপস্থিতি বাককৈয়ে অনুভৱ কৰিম। বন্ধুবৰৰ অমৰ আত্মাই অক্ষয়-স্বৰ্গ লাভ কৰক। পৰমজ্ঞানৰ ওচৰত এই একান্ত প্ৰাৰ্থনাবে আজি তেওঁৰ শ্ৰাদ্ধৰ দিনা এটুপি অশ্ৰুৰে তৰ্পণ আগবঢ়ালোঁ।

ইতি—

শ্ৰীভগগিৰি ৰাম চৌধুৰী

২৮ জানুৱাৰী ইং ১৯৯২ চন

গুৱাহাটী

সাহিত্যিক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা।

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা আমাৰ হিতাকাংক্ষী আৰু পৰম সন্মান আছিল। “নামনাই” আলোচনীখনত বহুবছৰৰপৰাই তেওঁ প্ৰবন্ধ আদি লেখিছিল। নামনাইৰ ত্ৰিদেশকীয় জয়ন্তীত তেওঁ নিৰ্দিষ্ট বক্তাৰূপে অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল।

ড° শৰ্মা যেতিয়া অসম সাহিত্য সভাৰ উপ-সভাপতি নিৰ্বাচিত হ'ল, তেতিয়া অসমত আমিৱে প্ৰথম “নামনাই”ৰ তৰপৰপৰা নামনাই কাৰ্যালয়ত সভা পাতি তেওঁক সন্মান জনাওঁ।

বিহগী বৰি বনুনাথ চৌধাৰী প্ৰতিষ্ঠিত সৱিতা সভাত তেওঁ উপ-সভাপতি হৈছিল।

অধ্যাপক বজ্জনীকান্তদেৱ শৰ্মাৰ স্মৃতি সভাত সক্ৰিয় প্ৰাক্তন শিক্ষাধিকাৰ শ্ৰীউমাকান্ত শৰ্মাৰ পোৰহিত্যত আমি বহুতেই শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জনাইছিলোঁ। আৰু ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাইও তাত অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। পিছদিনা বাতিপুৰাত তেওঁৰ মৃত্যু হয়। আবেলি খবৰ পাই আমি মৰ্মাহত হওঁ—প্ৰথম বিশ্বাসেই কৰিব পৰা নাই।

বহুবছৰ আগতে ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা আৰু আমি সদৌ অসম মইনা পাৰিজাতৰ সভানেত্ৰী শ্ৰীমতী নলিনী বালা দেৱীৰ নিৰ্দেশত সক্ৰিয় কৰ্মীৰূপে পলাশবাৰী এলেকাত গৰাখহনীয়াত ঘৰ-মাটি লুপ্ত হোৱা দুৰ্ভাগীয়া লোকসকলক কাপোৰেৰে সাহায্য দিবলৈ আৰু ছন্দনক লগত লৈ চাইকেল চলাই গৈ কাম শেষ কৰি চাইকেলেৰে উভাত আহিছিলোঁ। তেওঁ কামত সদায় উত্তেজিত আছিল।

একমাত্ৰ পুত্ৰক হেৰুৱায়ো তেওঁ বিচলিত হোৱা নাছিল। সদায় তেওঁ হাঁহিমুখে কথা পাতিছিল। তেওঁৰ অমায়িক ব্যৱহাৰে সকলোকে আকৃষ্ট কৰিছিল।

গবেষক, বক্তা, সাহিত্যিক, শিক্ষাবিদ ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ বিদেহী আত্মাই পৰম শান্তিত থাকক এই কামনাৰে আমাৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জনালোঁ।

মেজৰ সত্যেন্দ্ৰ লহকৰ

সভাপতি, সৱিতা সভা

গুৱাহাটী

২০।১।২২

পুনঃ

আমাৰ সম্পাদনাত “নামআছে” নামৰ সাপ্তাহিকখনৰ বাবে ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাই তেওঁৰ বন্ধুৰ মৃত্যুত হৃৎকৰি “আদৰ্শ পুৰুষ বামকৃষ্ণ ওজা” নামটি প্ৰবন্ধ এটা কেদিনমান আগতে আমাক দিলে। লগে লগে আমি প্ৰকাশ কৰিলোঁ। ভগৱানৰ ইচ্ছাত একেটা সংখ্যাতে ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল মৃত্যুৰ সংবাদো প্ৰকাশিত হ'ল।

মেজৰ সত্যেন্দ্ৰ লহকৰ

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ পৰলোকত এজন সতীৰ্থৰ অনুভূতি

ঘোৰা ১৮ জানুৱাৰী তাৰিখে আমাৰ প্ৰিয় বন্ধু, সহপাঠী আৰু সতীৰ্থ অধ্যাপক ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল মৃত্যুৰে বহুতৰে লগতে কটন কলেজৰ পৰিয়ালৰ মনত এক বাস্তৱিকভাৱেই আঘাত হানিলে। সন্মাজিত ব্যৱহাৰ, প্ৰগল্ভ ব্যক্তিত্ব আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ পূজাৰী ড° শৰ্মাদেৱে অসমীয়া সাহিত্যৰ কেইবাটাও বিভাগত অবিহণা যোগাইছে, কেইবাটাও পুৰুষ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ পাঠদান কৰিছে আৰু তাৰ জৰিয়তে অসমীয়া শিক্ষা সাহিত্য আৰু সংস্কৃতিক বাউতিযুগীয়া কৰাৰ প্ৰচেষ্টাত এক বিশিষ্ট ভূমিকা লৈছে। এনেহেন ব্যক্তিৰ অকাল মৃত্যুৱে আমাক বাককৈয়ে অভিভূত কৰিছে। কটন কলেজৰ কাৰণে তেওঁৰ অবিহনে অতি মৰ্মান্তিক, আৰু অসমৰ কাৰণেও ই অতি দুঃখজনক। শৰ্মাদেৱৰ চাৰিত্ৰিক মাধুৰ্য্য আৰু জীৱনৰ ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ মাজতো তেখেতে যি স্থিত প্ৰজ্ঞ ৰূপে আমাৰ মাজত প্ৰতিভাত হৈছিল সি আমাৰ আদৰ্শনীয়।

তেখেতৰ স্মৃতিৰ প্ৰতি আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

২০ জানুৱাৰী, ১৯২২

অনিল কুমাৰ গোস্বামী

অধ্যাপক, কটন কলেজ

অশ্রু-অঞ্জলি

প্ৰতি পুৰা প্ৰণাম জনাওঁ

তেওঁৰ প্ৰাণখোলা হাঁহিত মই শুনিছিলোঁ

কান্দোনৰ উচুপনি

সুধিছিলোঁ, “এইবাৰ হাঁহি তৰাফুল নে

ক্ৰন্দনৰ জুই ?”

তেওঁৰ অন্তৰখন এখন ফল নৈ হৈ বৈছিল অহৰহ !!

বাঁওহাতে নিজৰ কলিজাত তপত বালিৰ সেক দি,

সোঁহাতে দেবতাৰ চৰণ চুই

মোক কৈছিল,

“তোমাৰ ত্যাগত মোৰ দুখবোৰ সুখ হওক।”

২৪/১/৯২

ড° সুলেখা চক্ৰবৰ্তী

শ্ৰদ্ধাঞ্জলি

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ অকাল মৃত্যুত অসমে এগৰাকী সু-সাহিত্যিক, আদৰ্শ শিক্ষক আৰু নিষ্ঠাবান সমাজ কৰ্মীক হেৰুৱালে। অসমীয়া সাহিত্যৰ ওপৰত ড° শৰ্মাই একাধিক গৱেষণামূলক গ্ৰন্থ ৰচনা কৰাৰ আঁচনি লৈছিল আৰু চাকৰিবপৰা অবসৰ লোৱাৰ পিছত সেই ক্ষেত্ৰত একাণপটীয়াকৈ লাগিব বুলি কৈছিল; কিন্তু কালে সেই কাম কৰিবলৈ তেওঁক সুযোগ নিদিলে।

ড° শৰ্মা আছিল প্ৰতিটো ক্ষেত্ৰতেই সমন্বয়ৰ প্ৰতীক। অসমৰ বিশিষ্ট সাহিত্যিকবপৰা আৰম্ভ কৰি নবীন লেখক-লেখিকালৈকে সকলোৰে মাজত তেওঁ অতি প্ৰিয় আছিল। আনকি তেওঁ নিজেও এহাতে যিদৰে গৱেষণামূলক গ্ৰন্থ ৰচনাত ব্ৰতী আছিল, তেনেদৰেই সাৰ্থক গল্প লেখক হিচাপেও জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ড° শৰ্মাই গৱেষণা আৰু সৃষ্টিশীল সাহিত্যৰ মাজত সমন্বয় সাধন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। তেনেদৰেই গাঁৱত জন্ম গ্ৰহণ কৰিও নগৰৰ অভিজাত পৰিবেশতো তেওঁ নিজকে সুন্দৰভাৱে খাপ খুৱাই সমন্বয় সাধন কৰিব পাৰিছিল। সাজ-পোছাক, লেখা-পঢ়া, আচাৰ-ব্যৱহাৰ সকলো ক্ষেত্ৰতেই ড° শৰ্মাই সমন্বয়ৰ পথেৰে গতি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। কোনো ধৰণৰ আত্মাভিমান নথকা হেতুকেহে তেওঁৰ পক্ষে এই কাৰ্য সম্ভৱ হৈছিল। তেওঁৰ মনটো আছিল শিশুসুলভ আৰু সেই হেতুকেই জীৱনৰ প্ৰতিটো স্তৰতেই শিকাৰ প্ৰতি, জনাৰ প্ৰতি আছিল তেওঁৰ অনন্ত বাসনা। নিবহকাৰী হোৱা হেতুকেই প্ৰতিটো ক্ষেত্ৰতেই এইদৰে সমন্বয় সাধনৰ ক্ষেত্ৰত ড° শৰ্মা সফল হৈছিল।

তেওঁৰ গুণসমূহে নতুন পুৰুষৰ প্ৰেৰণা যোগাতক। জয়তু ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা।

গুৱাহাটী

২৭ জানুৱাৰী ১৯৯২

কনক সেন ডেকা

প্ৰিয় বন্ধু হেমন্ত শৰ্মা

অসমীয়াৰ চৰ্ভাগ্যৰ ইও এক প্ৰত্যক্ষ শকুন বুলি নিজে নিজে ক'বলৈ মন গৈছিল। এনে ভাল ভাল মানুহবোৰ, সমাজ-সাহিত্য সচেতন ব্যক্তিবোৰ, পণ্ডিতবোৰ, সববৰহী মানববোৰ, এইদৰে একৰ পিছত এককৈ অসমে অকালতে হেৰুৱাব লগাটো কম চৰ্ভাগ্যৰ নহয়। তেওঁৰ মৃত্যুৰ ঠিক তিনিদিনৰ পিছত ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদৰ স্মৃতিত পতা শিল্পী দিবসত বমক-জমক বৰ্ণাধ্য বহু অনুষ্ঠানত দেশৰ কৰ্ণধাৰ সকলোকে ধৰি বহু গণ্যমান্য ব্যক্তি পুষ্প সিক্তিত দলিচাৰ ওপৰেদি খোজ কাঢ়ি অনুষ্ঠানত যোগদানৰ অনুষ্ঠান দেখি আমাৰ বাবে বাবে মনলৈ আহিছিল—হয়তো প্ৰয়াত শৰ্মায়ো এনে কোনো নহয় কোনো অনুষ্ঠানত তেওঁৰ পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ ভাষণ তথা উপস্থিতিয়ে আমাক আনন্দ দিলে-হেঁতেন! ছথৰ বিষয় তেনেবোৰ অনুষ্ঠানৰ মই জনাত প্ৰয়াত হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাৰ স্মৃতিৰ উদ্দেশ্যে কোনোৱে একো শোক প্ৰস্তাৱো নক'লে।

প্ৰয়াত শৰ্মা আছিল মোৰ অন্তৰঙ্গ সূহৃদ। সদাবিনয়ী, নিবহকাৰী, মধুৰ-ভাষী বন্ধুবৰ শৰ্মা মোৰ কাৰণে সময়ত অনুপ্ৰেৰণাৰ উৎস আছিল। আমি সম্পাদনা কৰা 'সৃষ্টি'ৰ প্ৰতি তেওঁৰ আছিল অশেষ আন্তৰিকতা। সদায় উৎসাহ প্ৰদান কৰাই যেন তেওঁৰ আছিল মুখ্য দৰ্শন। সেয়ে প্ৰবন্ধপাতি আমি নক'লেও নিজে লিখি, নিজে খোজকাঢ়ি হ'লেও আহি আমাক দি থৈ গৈছিল। জ্যোতিষ-সাহিত্য, সংস্কৃতিৰ এনে আলোচী প্ৰকাশে অসমীয়া সাহিত্য-সাংস্কৃতিক বুৰঞ্জীৰ এটা অভাৱ পূৰণ কৰা বুলি আমাক বাবে বাবে উলুকিয়াই উৎসাহিত কৰিছিল।

এনে এগৰাকী সুপুৰুষ, পুৰালী সূৰ্য্যব দৰে অসমীয়া সাহিত্য-সংস্কৃতি, শিক্ষা বিভাগৰ ক্ষেত্ৰত দগ্ধমগকৈ উঠিঅহা নিষ্ঠাবান সাহিত্য সেৱী সববৰহী অধ্যাপক হেমন্ত শৰ্মাৰ আগত সেই নিদাকণ ৩ চন্দ্ৰবিন্দুটো দিবলৈ বাওঁতে মোৰ চকুৰ পানীয়ে একো নেদেখাকৈ ঢাকি ধৰিছে দেখোন।...

অশ্ৰু-অঞ্জলি

ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ অপ্ৰত্যাশিত আৰু অকাল বিয়োগত অসমৰ স্মৃতি সমাজ আজি ত্ৰিঃমান। তেখেত সৰ্বজনৰ শ্ৰদ্ধা আৰু আদৰৰ পাত্ৰ আছিল। শৰ্মাদেৱৰ দৰে এজন অকপট, উদাৰ, পৰোপকাৰী আৰু মোহনীয় ব্যক্তিত্বৰ লোক সতকাই পোৱা নাযাব। তেখেতৰ বিয়োগত মই এজন অতি অন্তৰঙ্গ আৰু সোদৰ-প্ৰতীম বন্ধু হেৰুওৱাৰ বেদনাত মৰ্মাহত হৈছোঁ। ত্ৰিঃ শব্দেৰেই তেখেতলৈ মোৰ অশ্ৰু-অঞ্জলি যাচিলোঁ।

শ্ৰীভৱপ্ৰসাদ চলিহা
গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

মাননীয় শ্ৰীমুতা শৰ্মা,

ড° শৰ্মাৰ বিয়োগ বাতৰিত আমি বজাহত হৈছোঁ। আপোনালোকৰ কাৰণে যে ই তেনেই অসহনীয় তাক আমি অনুভৱ নকৰাকৈ থকা নাই।

আপোনালোকে এই বুলিয়ে সান্ত্বনা লভিব পাৰিব যে তেখেতে এটা সৎ আৰু নিষ্ঠাবান জীৱন বাপন কৰিছিল আৰু তেখেতৰ চেষ্টা, শ্ৰম আৰু কৃতিয়ে সমাজৰ উত্তৰোত্তৰ কল্যাণ সাধনত বিশিষ্ট অৰিহণা যোগাইছিল। বহুল সমাজখনে তেখেতৰপৰা আৰু বহু কামনাও কৰিছিল। তেখেতৰ বিয়োগত সমগ্ৰ অসম ত্ৰিঃমান; বৃহৎ অসমখন সমছথেভাগী। এই কথাৰে স্মৰণ আপোনালোকে সান্ত্বনা লভিব লাগিব।

ব্যক্তিগতভাৱে যাব নোৱাৰি এই ক্ষুদ্ৰ চিঠিৰেই সমবেদনা নিবেদন কৰিলোঁ আৰু ড° শৰ্মাৰ পৱিত্ৰ স্মৃতিৰ প্ৰতি জনালোঁ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি।

আপুনি আমাৰ শ্ৰদ্ধা জানিব; শ্ৰীমতীহঁতলৈ থাকিল মৰম আৰু শুভেচ্ছা।

স্বর্গীয় ড° হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মাদেৱৰ সোঁৱৰণত

সময়ে এৰি যোৱা

পল, পলল, অল্পল,
সময়ৰ চকৰি ঘূৰে ;
এথোজ ছথোজ কৈ
পাৰ্থিৱ জীৱনে মৃত্যুৰ মুখলৈ আগবাঢ়ে ।
জীৱনৰ প্ৰতি ক্ষণে, ক্ষণে,
সময়ৰ লগত ফেৰ মাৰে ;
জীৱনক মূল্যহীন কৰি সময়বোৰ আগবাঢ়ে ।
কিন্তু মহান জীৱনে
সময়ৰ সৎ ব্যৱহাৰে ;
মূল্যহীন জীৱনক মূল্যাক্ষণ কৰে ।
হে শৰ্মাদেৱ ! সময়ে গৰকা পৃথিৱীত ;
লৈছিলোঁ স্থিতি এদিন ।
মূল্যহীন জীৱনক মূল্যাক্ষণ কৰি ;
দি গ'লা বৰঙণি সাহিত্য সম্ভাৰেৰে ।
কৰি গবেষণা সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ ;
সৰ্বভাৰতীয় খ্যাতি আজিলা ।
পিতৃশোক, পুত্ৰশোক হাঁহিমুখে জলাঞ্জলি দি ;
শিকনিবে, লিখনিবে মনক বুজালা ।
ক্ষন্তেকীয়া জীৱন বুলি ;
সময়ক নিদিলা প্ৰশ্ন ।
“জ্ঞানাকী সাহিত্য সমাজ”ৰ বতাব তলিত ;
লভিছিলোঁ সান্নিধ্য এদিন ।
জ্ঞান-গভীৰতাৰ উমান পাই,
লিখনিৰ বাবে প্ৰেৰণা পাই ;
সোঁৱৰিছোঁ তোমাক শ্ৰদ্ধাৰে ।
পায় যেন চিৰশান্তি ;
তোমাৰ পবিত্ৰ আত্মাই ।

চৈয়দা মফিদা বানু

কামৰূপ মহিলা সমাজ

উলুবাৰী, গুৱাহাটী-৭

আমাৰ বাল্যকালৰ পৰা হেমন্ত খুড়াক আপোন খুড়া
বুলি জ্ঞান কৰি আহিছোঁ। তেওঁৰ লগত আমাৰ
পৰিয়ালৰ দীৰ্ঘকালৰ সম্পৰ্ক। তেওঁৰ অকাল বিয়োগত
আমি শ্লিষমান হৈছোঁ।

তেওঁৰ পুণ্য-স্মৃতিত আমি এই শ্ৰদ্ধাৰ্থ নিবেদন
কৰিলোঁ।

প্ৰশান্ত কুমাৰ শৰ্মা
বিহাবাৰী